

SCHWARCZ GYÖNGYI

TÁRSADALOMNÉPRAJZ ÉS A SZÁMOK

Öt falu statisztikai mutatói

(Alsópáhok, Nagyrákos, Táp, Varsány, Zsombó)

Az alábbi tanulmány öt, a társadalom-néprajzi irodalomból már ismert település gazdaság- és társadalomstatisztikai adatainak elemzésére vállalkozik, valamint az adatokból megismerhető főbb társadalmi és gazdasági folyamatok, jelenségek összevetésére a szakirodalomból származó ismeretekkel. A települések kiválasztása nem önkényesen történt, az Akadémia Néprajzi Kutatóintézetében 2001–2004 között zajló „Rendszerváltás Magyarországon” kutatásban¹ szereplő öt falu került e vizsgálat középpontjába. A Zala megyei Alsópáhok, a Vas megyei Nagyrákos, a Győr-Moson-Sopron megyei Táp, a Nógrád megyei Varsány s a Csongrád megyei Zsombó olyan települések, ahol már több évtizede folynak társadalom-néprajzi kutatások² – ezért is kerültek a rendszerváltásra fókuszáló vizsgálat középpontjába. Az említett kutatás eredményeinek összegzéseként tanulmánykötet készül az öt település 1990 utáni társadalmi-gazdasági változásainak bemutatására, a statisztikai adatokat elemző, értelmező írás eredetileg e tanulmánykötethez íródott. A ren-

¹ A „Rendszerváltás Magyarországon” az MTA Társadalomkutató Központ által koordinált és a Nemzeti Kutatás-Fejlesztési Program által támogatott, 10 akadémiai kutatóintézet bevonásával lefolytatott konzorciális jellegű kutatást jelentett 2001–2004 között, a konzorcium vezetője Glatz Ferenc volt. Az MTA Néprajzi Kutatóintézete három altéma kidolgozására kapott megbízást, ezek közül az „*Esélyek és buktatók. A gazdasági és társadalmi változások eltérő modelljei öt magyar faluban (1970–2000)*” keretében arra vállalkozott, hogy társadalom-néprajzi jelenkutatás módszereit és szemléletét alkalmazva re-study jellegű vizsgálatokat folytat (a kutatás intézeti témavezetője Szilágyi Miklós volt). Elkészült 4 tematikus kérdőív (munkakultúra, életmód-tárgykultúra, megélhetési stratégiák, települési kapcsolatok), ezeket diákok segítségével kérdezték le az öt faluban, ezen túlmenően az egyes terepeken dolgozó kutatók tematikus mélyinterjúkat, életúinterjúkat készítettek, illetve az adatgyűjtés, megfigyelés technikáit alkalmazták kutatásaik során. Az intézetben folyó munkának szakmai diskurzusba kerülését nyilvános konferencia szervezésével tette lehetővé az Intézet, melynek anyaga 2005-ben megjelent (SCHWARCZ Gy.–SZARVAS Zs.–SZILÁGYI M.: *Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken*).

² Alsópáhokon Szarvas Zsuzsa, Tápon Balogh Balázs, Nagyrákoson Szabó Piroska kutat a nyolcvanas évek második felétől kezdve. Varsányban jelenleg, csak a Néprajzi Kutatóintézet munkatársait említve, Jávor Kata, Sárkány Mihály, Szabó Piroska, Zsombón többek között Jávor Kata és Szabó Piroska dolgozik a '70-es évek eleje-közepe óta.

delkezésre álló népszámlálásokról, különféle összeírásokról, adatbázisokról³ származó nyers adatok kiválasztása azt az elvet követte, hogy a belőlük összeállítható adatsorok, számított mutatók néhány, a falu, a vidék életében a rendszerváltást követő időszakban és az azt megelőző évtizedben jellemző, fontosnak tartott folyamatra, tendenciára mutassanak rá. A demográfiai folyamatok, a migráció, az iskolázottság szintjében mutatkozó változások, az életmódban, lakáskörülményekben is tetten érhető modernizáció, a rendszerváltást követő gazdaság szerkezeti változások és ennek nyomán a foglalkoztatásszerkezet átalakulása mind-mind olyan jelenségek, amelyek nem hagyhatók figyelmen kívül egy adott település, tájegység társadalomtudományi vizsgálata során. A tanulmány jelen formája azonban ennek az írásnak egy rövidített változata, amely az adatok felvonultatásán túl igyekszik rávilágítani a társadalom-néprajzi jelenkutatásokban alkalmazható adatgyűjtési technikák sokszínűségének előnyeire is.

Az adatok kiválasztásánál, mutatók számításánál figyelembe kellett venni az összehasonlíthatóság szempontját. Mivel a vizsgált falvakban már hosszú idő óta zajlanak kutatások, és a tendenciák világosabb kirajzolódásának érdekében is, idősoros adatok elemzésére vállalkozott e vizsgálat: a társadalomstatisztikai adatok esetében a népszámlálásokra támaszkodva, legtöbb esetben 1980-tól kezdődően, a gazdaságstatisztikai adatok esetében 1990 és 2003 közötti időszakból emel ki éveket. Törekedni kellett olyan adatok kiválasztására, amelyek minden időszaktól rendelkezésre állnak, és érdemi információval járulnak hozzá a fent jelzett folyamatok lokális változatainak megismeréséhez. Bár a megközelítés település szintű, az értelmezhetőség megkívánta, hogy a számokból kirajzolódó tendenciákat, azok erősségét, irányát összevegyük szükség szerint akár az országos, akár a megyei, ahol lehetőség nyílt rá, a kistérségi adatokkal,⁴ azaz a falvakban tapasztalható jelenségeket ne csak időben, hanem térben is megpróbáljuk nagyobb egységbe helyezve értelmezni.

Az itt következő összefoglaló az eredeti cikk szerkezetét követve először a településeket mutatja be a szakirodalomból származó eddigi ismeretek alapján, majd az adatok elemzése következik tematikus bontásban. Jelen írásból teljesen kimarad a lakáshelyzetet, életkörülményeket bemutató rész; a társadalomstatisztikai fejezet, a foglalkoztatásszerkezet és a gazdaságstatisztika adatainak elemzése pedig rövidítve kerül az olvasók elé.

³ A tanulmányban népszámlálási adatok, a megyei statisztikai évkönyvek, a T-STAR adatbázis, az Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) és a Cég-Kódtár adatai szerepelnek.

⁴ Külön kistérségi adatok a legtöbb helyen nem szerepelnek, többek között azért, mert az 1997-ben kialakított statisztikai kistérségi rendszer módosulásai Alsópáhok és Táp besorolásán is változtattak. További indok, hogy a vizsgálat alapvetően településekre fókuszált, a nagyobb területi egység adataival való összevetés alapvetően csak az adatok értelmezését, kontextusba helyezését segíti, ezért végül is elegendőnek látszott minden esetben az elérhető/megadott területi egység adatainak használatát. Néhány adattípus esetében maga a Központi Statisztikai Hivatal közöl a népszámlálás hivatalos honlapján idősoros adatokat kistérségi bontásban is, ezek természetesen beépültek az elemzésbe.

I. AZ ÖT FALU A SZAKIRODALOMBAN

A kisparaszti, szegényparaszti hátterű *Alsópáhok*on hagyományosan a mezőgazdaság jelentette a legfőbb megélhetési forrást, elsősorban a növénytermesztés és a szőlőművelés. Így volt ez annak ellenére is, hogy a szomszédos Hévíz termálfürdő kincsenek kiaknázása, turisztikai célú hasznosítása már a 19. század végén megindult. Alsópáhok életében a szomszédos település nagymértékű fejlődésének, turisztikai központtá válásának hatása erőteljesebben csak az 1970–80-as évek fordulójától érezhető. Egészen addig a falu mezőgazdasági dominanciájú településnek számított, ahol a termálfürdő miatt a környékre érkező turisták elszállásolásából származó bevétel csak kiegészítő jellegű és szórványos jelenség maradt. A nyolcvanas évektől Hévíz felgyorsuló fejlődése a foglalkoztatásszerkezet átalakulását eredményezte Alsópáhokon is, az agrárdominanciájú településből fokozatosan szolgáltató jellegű település vált, amelynek lakói mind nagyobb arányban a Hévízre vagy a faluba érkező vendégek kiszolgálásából éltek meg, s ennek következtében a gazdálkodást már csak kiegészítő jelleggel végezték vagy teljesen felhagytak vele. A folyamat az életmódban, a lakáskörülményekben, a tárgy kultúrában, a családszerkezetben is tetten érhető változásokat eredményezett. A rendszerváltással járó gazdasági átalakulás és a faluban 1996-ban megnyílt 400 férőhelyes Kolping Családi Hotel jelenléte tovább erősítette a falubeliek idegenforgalomhoz kötődését és a mezőgazdaság korábbi szerepének további térvesztését. A hajdani földtulajdon alapú társadalmi hierarchiát felváltotta az azonos megélhetési és mobilitási stratégiák alkotta csoportok rétegződése, a mindinkább a falusi/rurális turizmusból megélni szándékozó település idegenforgalmi arculatának erősítése pedig a társadalmi kohézió fejlődését is segítette (SZARVAS, 1987; 1988; 2004; 2005).

Az őrségi aprófalu, a szerez településszerkezetű *Nagyrákos* múltjában is a mezőgazdaság, elsősorban a nagyállattartás, illetve a természeti adottságokból fakadóan az erdőgazdaság jelentette a megélhetés legfőbb forrását. A szocializmus idején, amikor egyre többen vállaltak ipari munkát a környező településeken, sőt a mezőgazdasági foglalkoztatottak többségének is ingázni kellett, a mezőgazdaságból származó mellékes jövedelmet a szövetkezetek által kihelyezett állatállomány neveléséből vagy a tejhaszon végett tartott tehének tartásából biztosították a nagyrákosiak. A rendszerváltás után többen belefogtak a hagyományos kisparaszti gazdálkodásba, ám elsősorban a tőkehiány miatt jelentős méretű, tőkeerejű, családot eltartani képes gazdaságok nem tudtak kialakulni a településen. A mezőgazdaság továbbra is kiegészítő jövedelemforrása maradt a helybelieknek, amihez hozzájárul még az erdőgazdaságból, erdészeti termékek előállításából, gyűjtéséből származó kiegészítő jövedelem is. A hajdani szövetkezet felszámolása a biztos értékesítési csatorna eltűnését is jelentette, többek között ennek köszönhetően jelentős mértékben lecsökkent az állatállomány a faluban. Egyre többen hagynak fel a földek művelésével, számukra alternatívát jelenthet a külföldi kereslet és a 2001-ben megalapított Őrségi Nemzeti Park földvásárlási szándéka. A megélhetést továbbra is a településen kívüli ipari munkahelyek jelentik a legtöbb nagyrákos

számára, a helybeli néhány vállalkozó közülük keveset vagy senkit nem foglalkoztat (SZABÓ, 1998; 2005).

A Kisalföld és a Sokoróalja találkozásánál fekvő, katolikus környezete ellenére is hagyományosan református többségű gazdafaluban, *Tápon*, erős hagyományai voltak a kis- és középparaszti mintákhoz igazodó önálló családi gazdálkodásnak. Jellemző volt a faluban az „amerikás” múltra alapozott kisgazdaságok működtetése, illetve a két háború közti időszakban a szegényparaszti létből való kilábalás eltérő stratégiája a családok felekezeti megoszlása szerint. A katolikus családok inkább a falun kívül keresték a boldogulási lehetőségeket, míg a reformátusok otthon, falujukban próbáltak, ha lassan is, de előbbre jutni. A hagyományosan szántóföldi művelésre és nagyállattartásra alapozott, döntően önellátó vegyesgazdaság eszménye visszatért a rendszerváltás után, a helybeliek közül – a környező falvak arányaihoz képest – meglehetősen sokan léptek ki a szövetkezetből és kezdtek bele önálló gazdaság működtetésébe, erre alapozva a család megélhetését. Közöttük a versenyképes, piacorientált gazdaság a kevesebb, az üzemek jó része a hagyományos gazdaságvezetési mód szerint felépített és a tradicionális stratégia és értékrend szerint vezetett, a modern technikát és tudást kevésbé alkalmazó, a piaci ingadozásokra érzékenyebb, tőkehiányos gazdaság. Az erős gazdaöntudatból fakadóan és ezzel összefüggésben a földhöz való ragaszkodás okán a földek jó része a helybeliek tulajdona és a nyugati országhatár közelsége ellenére is az ő művelésük alatt áll. A faluból már a két háború közötti időben jártak el a közeli nagyvárosba, Győrbe dolgozni, ez a kapcsolat a mai napig megmaradt (BALOGH, 1995; 2002a; 2002b).

A nógrádi *Varsány* határát a század első felében a nagykiterjedésű földbirtokok uralták, a terület több mint fele néhány nagybirtokhoz, kisebb hányada a falubeli kis- és középparaszti réteghez tartozott. Az elaprózott birtokstruktúra miatt a lakosság nagy része a szegény- és kisparaszti rétegbe tartozott, ezekben a családokban egy-két főnek rendszeresen vagy alkalmanként bérmunkát, napszámot kellett vállalnia, illetve már ekkor néhányan ipari munkát vállaltak városban. A szövetkezetesítés, mondhatni, szinte teljes körű volt a faluban, de már az ötvenes években különböző csoportok, eltérő okok miatt a városi ipari munkát és az ezzel járó heti ingázást választották. Mivel helyben kevés ipari munkalehetőség kínálkozott, ezért a folyamat a hatvanas-hetvenes években tovább erősödött, egyre több férfi járt el elsősorban Budapestre, az építőiparba dolgozni. Még a helybeli cigányok is ezt a stratégiát követték, saját brigádokat szervezve maguknak. Az otthon maradó nők elsősorban a szövetkezetben dolgoztak, emellett művelték a háztáji gazdaságot, ennek munkálataiba az eljáró férfiak hétvégeken kapcsolódtak csak be. A földbirtokon alapuló háború előtti társadalmi szerkezeti tagozódást a szocializmus idején felváltotta a munkahely jellege, presztízse és az iskolázottság tényezői által befolyásolt hierarchia. Az életmódban és életkörülményekben bekövetkezett modernizáció, az ingázó életforma által is befolyásolt értékrendbeli és családszerkezeti változások mellett a faluban erős maradt a családi és rokoni kötelékek hálójára. A rendszerváltás után a kialakult birtokstruktúra sok szempontból hasonlított a há-

ború előttire: néhány nagyobb gazdaság mellett a sok elaprózott parányi parcella jellemezte a földrendezés utáni *Varsányt*. A jelentősebb területeket művelők vállalkozóként gazdálkodnak, általában szántóföldi növénytermesztéssel foglalkoznak, néhány állattartó gazdaság is található közöttük. A kisüzemek általában munkaigényes kertészeti növényekkel (uborka, káposzta) vagy bogyósgyümölcsökkel próbálkoznak, de legtöbbször számára a gazdálkodás csak kiegészítő jövedelem, a család bevétele több forrásból származik. Elsősorban nők, idényjellegű mezőgazdasági munkákra kénytelenek elszegődni, de sokan, főleg férfiak, járnak/jártak Németországba is dolgozni. A vállalkozói réteg viszonylag szűk a faluban, de meglehetősen stabilnak tűnik, nagy foglalkoztató viszont nincs helyben. A megváltozott társadalmi rétegződés, értékrend és életforma ellenére a családi-rokoni kötelékek még mindig erősek a faluban, a helyi közösség egyfajta összetartó erejét jelentik (BODROGI, 1978; HANN-SÁRKÁNY, 2003; SÁRKÁNY, 2005).

A szegedi nagytáj részéhez tartozó tanyás település, *Zsombó* csak 1950-ben vált önálló községgé. A településen a homokvidéken hagyományos zöldség- és gyümölcsstermesztés gyakorlata a szocializmus idején ehhez a gazdálkodási ághoz alkalmasabb szakszövetkezeti forma keretei között élt tovább. Ebben az időben a tagi gazdaságok két típusát lehetett elkülöníteni: az egyikben a szántóföldi növénytermesztésre alapozott állattartás jelentette a fő bevételi forrást, a kertművelés csak kiegészítő jellegű jövedelemforrás maradt. A másik típus ennek éppen a fordítottja volt, elsősorban a fóliás zöldségtermesztésből, gyümölcsstermesztésből származott a gazdaság fő bevétele, állatokat csak kiegészítő jelleggel tartottak. A településen a legfontosabb kertészeti termék az őszibarack, eltérő mértékben, de szinte minden gazdaságban megtalálható termés, ennek ellenére a rendszerváltás után sem alakult ki monokultúrás gazdaság, az állattartást és/vagy a fóliázást mindenki megtartotta, az állatok takarmányozásának szükséglete miatt pedig szántóföldi növénytermesztéssel is foglalkoznak az állattartó gazdák. Szeged közelsége miatt a könnyen elérhető városi munkahelyek mellett az innovatív, erősen modernizálódó és mindig is piacorientált faluban a kézimunkaigényes kertgazdálkodás vagy az állattartás a '70-'80-as években részmunkaidős gazdaságként is viszonylagos anyagi jólétet jelentett. A részmunkaidős gazdaságok jövedelmezősége azonban a rendszerváltás után visszaesett, mégis kevés a főfoglalkozásként a család teljes megélhetését jelentő gazdaság a településen. Ezek is többnyire tőke- és eszközhiányos gazdaságok, ezért, s a napszamos munkára fogható munkáskész állandó hiánya miatt a kölcsönmunka, viszontsegítés intézménye tovább él a településen. A korábbi jólétnek is köszönhető gyors modernizálódás és a faluba áramló városi kiköltözők mintájának hatására az életmód és az értékrendszer nagyot változott az utóbbi egy-két évtizedben a faluban, ezek a folyamatok gyengítik a mezőgazdaságnak a település életében játszott szerepét (JÁVOR, 2002; 2005; SZABÓ, 2001; 2002).

II. A HELYI TÁRSADALOM LEGFONTOSABB JELLEMZŐI, TÁRSADALOMSTATISZTIKAI ADATOK

A népesedési adatokból kitűnik, hogy a demográfiai és migrációs trendek az utóbbi három évtizedben jelentős változásokat idéztek elő a települések életében.

Alsópáhok népesedési folyamatai a hetvenes években még élő, fejlődő településnek mutatják a falut, ekkor még a természetes szaporodás és a vándorlás mutatószámai is pozitívak, ám a nyolcvanas években a lakosság természetes fogyása már megindul, és az ekkor még csekély mértékű beköltözés sem volt képes megakadályozni a lakosságvesztést. A vándorlási egyenleg alacsony, ámde pozitív értéke azonban figyelmet érdemel annak tükrében, hogy a nyolcvanas években a kistérség és a megye lakosság száma egyaránt csökkent az elvándorlás következményeként is. A kilencvenes években a településre irányuló migráció már erőteljes népesedésszám-növekedést eredményez, a tendencia erősségét jelzi, hogy a vándorlási egyenleg mutatószáma az 1990-es lakosság számnak 14 százaléka (ugyanaz az arány a kistérségben mindössze csak 7,4, a megyében pedig csak 2,3 százalék). A népesedési folyamatok mutatószámai és indexei tehát Alsópáhok nyolcvanas évekbeli „felfedezését” sejtetik és a kilencvenes évtized radikális bevándorlási folyamatáról beszélnek, miközben a migráció a kistérség, illetve a megye egészét csak szórványosan érintő jelenség maradt. Az erőteljes migrációnak köszönhetően Alsópáhokon a lakosság előregedési folyamata is megfordult, miközben a kistérségben és a megye egészében a folyamat erősödött. Alsópáhok népesedési folyamatai alapján kistérségének „eminens” települése, s összességében a kistérség egészében is jóval kedvezőbb alakulnak e folyamatok, mint a megye egészében.

A Vas megyei *Nagyrákos* 2001-re a természetes fogyás és elvándorlás következtében az 1970-es lakónépességének bő egyharmadát elveszítette. A beköltözés az elvándorlással egybevetve egyedül a kilencvenes évtizedben mutatott pozitív egyenleget, azonban a település lakosságának előregedését ez a folyamat sem volt képes megállítani-lefékezni. A település és a kistérség adataiban mutatkozó azonos tendenciák és a népességvesztés közel azonos mértéke a falu és kistérség sorsközösségét mutatja, nemcsak a kistélepülés, de szűkebb környezete sem rendelkezik népességmegtartó erővel. Nagyrákos és az Őriszentpéteri kistérség elnéptelenedési és előregedési folyamatainak mutatói a legrosszabbak a vizsgált települések közül, és az országos átlagoktól is nagyon távol esnek, miközben Vas megye adatai nem mutatnak ilyen extrém elhajlást, sem a vizsgált megyék értékeitől, sem az országos adatoktól nem térnek el jelentős mértékben. Ennek alapján feltételezhető, hogy a Nagyrákost és térségét elhagyók jelentős része megyén belül maradt.

Táp népesedési folyamatai is egyértelmű és folyamatos népességvesztést, illetve előregedést mutatnak, e faluban is közel egyharmaddal kevesebb ember élt 2001-ben, mint 1970-ben, s a lakosság előregedése is mindig jóval nagyobb mértékű volt és maradt is, mint a kistérségben vagy a megyében (az öt falu közül csak Nagyrákos mutatói rosszabbak). *Táp* helyzete abban is eltér szűkebb és tágabb környezetétől, hogy a falu a rendszerváltás után is népességkibocsátó település ma-

radt, ám a kistérség és a megye lakosság száma valamelyest növekedett a migrációnak köszönhetően.

Varsányból a hetvenes és nyolcvanas években inkább elköltöztek az emberek, ezt a népességcsökkenést kezdetben még tudta ellensúlyozni a természetes szaporodás. Ennek ellenére ez az egyetlen a vizsgált öt település közül, ahol a természetes szaporodás három évtizeden keresztül pozitív értéket mutat, és a népesség előregedése is jóval kevésbé jellemezte Varsányt a hetvenes és nyolcvanas évtizedben, mint bármelyik másik vizsgált települést. A kilencvenes években a lakosság száma szinte alig változott, annak ellenére, hogy ebben az évtizedben összességében többen költöztek be a faluba, mint onnan el, ám a településre irányuló migráció aránya csekély maradt. Míg korábban a kistérség és a megye is kibocsátó területnek számított, a rendszerváltás óta a vándorlási különbözetük pozitív, azaz befogadó területekké váltak.

Zsombón csak a nyolcvanas években kezdődött meg az a bevándorlási folyamat, ami a környező településeken már a hetvenes években közel 10 százalékos népességszám-növekedést eredményezett. S amíg a kistérségben a folyamat lelassult, sőt a megyében meg is fordult, addig Zsombón töretlenül, sőt egyre nagyobb intenzitással folytatódott a népességszám növekedése a beköltözéseknek köszönhetően. Zsombó mutatói szuburbanizációs településjellegre engednek következtetni, s a számok jól tükrözik, hogy a beköltözések mértéke a rendszerváltás óta eltelt időben csak fokozódott. Ezt öregedési indexszámai is alátámasztják, hiszen 1980-ban mutatója meghaladta a megyei és az országos értéket, ám az évtized folyamán a beköltözések képesek voltak megfékezni a lakosság előregedését, olyannyira, hogy 2001-ben Zsombó kifejezetten 'fiatalos' településnek számított, kiugróan jobb mutatóval, mint akár a kistérség, akár a megye vagy az ország egésze. (1. táblázat)

Zsombó tanyás település jellege miatt mindenképpen meg kell említeni a külterületi lakónépesség arányát a településeken. 1980-ban a zsombóiak több mint fele (60,8%) 5 külterületi lakott helyen élt, ám a nyolcvanas években a településre irányuló, egyelőre még gyenge migráció mellett a külterületről való beköltözést is az évtized jellemző folyamataként tarthatjuk számon. Ezt mutatja egyfelől a belterületi lakónépesség számának nagyarányú növekedése, és alátámasztja az is, hogy a külterületi lakott helyek száma változatlan maradt, azaz belterületbe vonással nem csökkenhetett ilyen jelentős mértékben a külterületi népességszám. A lakónépesség abszolút számának növekedése mellett a külterületen élők száma is csökkent, e két tendencia együttes hatásaként 1990-ben a lakoságnak már csak 41 százaléka élt a belterület határain kívül. Míg a nyolcvanas évtizedben tehát a beköltözések elsősorban a belterületre irányultak, és a településen belüli mozgás is jellemzően a külterületről belterületre költözést jelentette, a kilencvenes években a migráció jellegének változását sejtetik a számadatok. A lakosság számának ugyanis 145,3 százalékos emelkedése 1008 fő népességtöbbletet jelentett az évtizednyi idő alatt, ennek 27,6 százaléka a külterületen jelentkezett.

Nagyrákoson külterületi lakost nem regisztráltak a legutóbbi három népszámlálás alkalmával. *Tápon* és *Varsányban* a nyolcvanas-kilencvenes években egy szá-

zalék alatt maradt a külterületen élők aránya, számuk mindkét településen 10 alatt volt, 2001-re pedig megszűntek a külterületi lakott helyek a két faluban. *Alsópáhokon* a lakosság 7,5 százaléka külterületen élt 1980-ban, az ezt követő két évtizedben viszont a külterületen élők száma és aránya is csökkent, feltételezhetően a belterületre költözéseknek köszönhetően. (2. táblázat)

Társadalom-néprajzi szempontból fontos támpontot jelent adott lokális közösség kulturális beállítódásainak, mentalitásának megértéséhez olyan alapvető s egyben mérhető, számszerűsíthető adatok ismerete, mint a közösség vallási-felekezeti, illetve nemzetiségi összetétele, valamint ezek esetleges időbeni változásai. Köztudott, hogy különböző történelmi, társadalmi, szociálpszichológiai okoknál fogva a nemzetiségek létszámára vonatkozó II. világháború utáni népszámlálási adatok jóval alatta maradnak a kutatók és kisebbségi szervezetek által becsült számoknak. A településekre vonatkozó szakirodalom és a népszámlálások során rögzített adatok alapján kijelenthető azonban, hogy az öt település egyike sem tartozik nemzetiségi falvaink közé, mindenhol elenyésző számban éltek-élnek nemzetiségek. Ennek ellenére azért bizonyos, az adatokból kiolvasható jelenségeket érdemes kiemelni.⁵

Táp és *Nagyrákos* látszik a leginkább homogén magyar közösségeknek, néhány nemzetiségi kötődésű lakossal. *Tápon* román és német, *Nagyrákoson* szlovén (vend), illetve horvát etnikumhoz tartozó egy-két fő jelenik meg az adatokban. *Zsombón* néhány szerb, román, szlovák, illetve cigány etnikumhoz tartozó lakost írtak össze, összességében azonban az egy százalékot sem éri el egyik említett településen sem a valamelyik hazai nemzetiséghez tartozók együttes száma. *Alsópáhokon* és *Varsányban* a romák száma emelkedett évtizedről évtizedre. Számuk és arányuk *Varsányban* a legjelentősebb, az 1990-es népszámlálás alkalmával jelennek meg nagyobb arányban a nemzetiségi kötődés alapján magukat cigánynak vallók, arányuk azonban itt sem éri el az öt százalékot.⁶ A romák szinte kivétel nélkül magyar anyanyelvűek *Varsányban*, ellentétben az *Alsópáhokon* élő romákkal, akik elsősorban anyanyelvük alapján tartoznak a cigánysághoz. (3. táblázat)

⁵ Az adatok összehasonlítását nehezíti ugyanakkor, hogy máshogy kérdeztek és részben más elvek szerint közölték az adatokat a népszámlálások alkalmával. Míg 1980-ban az anyanyelvre és a nemzetiségi kötődésre kérdeztek, 1990-ben már kérdeztek nemzetiségi hovatartozásra, anyanyelvre és beszélt nyelvre is, a nemzetiségi kötődés kérdésére a válaszadás kötelező volt. 2001-ben már négy kérdéssel próbálták körüljárni a nemzetiségi-kisebbségi hovatartozást, és a válaszadás önkéntes volt. A négy kérdés az anyanyelvre, a nemzetiségi kötődésre, a családi, baráti közösségben használt nyelvre és arra vonatkozott, hogy mely nemzetiség kulturális értékeihez, hagyományaihoz kötődik a válaszadó. A legutolsó népszámlálás nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó összeírása abban is eltért a korábbi gyakorlattól, hogy minden kérdésre három választ lehetett adni. A nemzetiségi kérdések válaszait önmagukban feldolgozva is közölték, illetve a különböző kérdések valamelyikére adott válaszok összesítése szerint is megadták a nemzetiségi adatokat 1980-ban és 2001-ben.

⁶ A varsányi cigányokat kutató Kardos Ferenc (2005) helybeli becsült adatok és saját számításai szerint is 280-ra teszi számukat 2003-ban.

A településekre vonatkozó szakirodalom alapján *Tápról* és *Varsányról* tudjuk egyértelműen, hogy a 20. században milyen felekezeti megoszlás jellemezte a falut. Eszerint *Tápon* a század első felében a lakosság valamivel nagyobb hányada volt református, mint katolikus, *Varsány* pedig katolikus falunak számított. A legutolsó népszámlálás vallási adatai alapján *Alsópáhokon* és *Varsányban* szinte kizárólag római katolikus népesség él (88, illetve 96% az arányuk), néhány százaléknyi református mellett. *Zsombón* hasonló a felekezetek közötti megoszlás, azzal a különbséggel, hogy valamivel kisebb a katolikusok aránya (72%), mint az előző két településen, viszont kiugróan magas – a többi település adataihoz képest – az egyházhoz, felekezethez nem tartozók és a nem válaszolók aránya (előbbi 13, utóbbi 9%). *Nagyrákoson* és *Tápon* reformátusok és római katolikusok között kiegyenlítettebb az arány, de mindkét faluban a reformátusok vannak többen (58%, illetve 51%). (4. táblázat)

A falvak esetleges vallási-felekezeti átrendeződése összefüggésben állhat a népesedési adatokkal, hiszen a népesség erőteljes fogyása, elvándorlása, esetleg a településre irányuló migráció megváltoztathatja adott falu felekezeti összetételét, ami a közösség kulturális vonásaiban is megmutatkozhat. A vallási-felekezeti átrendeződésről pontos képet kapni nehéz, mivel 1949 és 2001 között ezekre az adatokra nem kérdeztek a népszámlálások alkalmával, tehát csak hiányos idősorokat lehet felállítani. A változások érzékeléséhez/érezkeltetéséhez választott módszer alapján az utolsó három olyan népszámlálás adatai (1930, 1941, 1949) vehetők egybe a legfrissebb eredményekkel, amikor még kérdeztek vallási, felekezeti hovatartozásról. Az 1880–1949 közötti népszámlálásokban a szegedi nagytájhoz tartozó *Zsombó* adatait külön még nem, csak Szeged városa adataiba beleszámítva közölték (Ásotthalom, Balástya, Bordány, Csengele, Domaszék, Forráskút, Mórahalom, Röszeke, Ruzsa, Szatymaz, Zákányszék, illetve az utolsó népszámlálás kivételével Üllés adataival együtt). Szegeden és tanyás községeiben a római katolikus vallású népesség volt döntő többségben (90% körül volt arányuk), a katolikus mellett elenyésző számban reformátusok is éltek a vidéken (arányuk 5% körüli volt), az összevont adatok ellenére is megállapítható tehát, hogy *Zsombó* hagyományosan katolikus településnek tekinthető, egy hagyományosan katolikus többségű vidéken.

Alsópáhokon és *Varsányban* a háború előtt a mainál is kisebb arányban éltek reformátusok, illetve más felekezethez tartozók, a nem római katolikusok aránya a vizsgált időszakban mindkét faluban két százalék alatt maradt. *Tápon* korábban egyértelműbb volt a református többség, a háború előtti viszonyokhoz képest arányuk valamelyest csökkent, a katolikusoké pedig nőtt, ám a változás mértéke csekély.⁷ *Nagyrákoson* viszont a református közösség, ami a háború előtt a falu háromnegyedét jelentette, létszámarányát tekintve jelentősen meggyengült, az 1949-es állapothoz képest (24%) jelenleg jóval nagyobb a katolikus lakosság aránya (37%). (5. táblázat)

⁷ Balogh Balázs (2002b, 131) a falubeliek vélekedésére hivatkozva ezt azzal magyarázza, hogy a református lakosság erőteljesebben fogytakozott, mint a katolikus.

Az öt falu iskolázottsági mutatóiból kiolvasható trendek alapvetően illeszkednek az országos folyamatokhoz. Az iskolaköteles korú (7 éves és idősebb) népességben belül a kevesebb mint 8 osztályt végzetek aránya két évtized alatt megközelítőleg a felére esett vissza, ennek elsősorban azonban természetes okai vannak, a háború előtt született népesség természetes fogyatkozásáról van szó. A csak alapfokú végzettséggel rendelkezők arányának folyamatos csökkenése, valamint a középfokú végzettségűek és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának közel megkétszereződése a vizsgált időszakban viszont már az *iskoláztatási stratégiák átalakulására* mutat. Apró, ámde fontos eltérés, hogy a vizsgált falvakban valamivel nagyobb mértékben nőtt a középfokú és felsőfokú végzettségűek aránya, mint az adott megyékben vagy az ország egészében, ami a falusi népesség iskolázottságban való felzárkózását sejteti. (6. táblázat)

Nagyrákoson valamivel kisebb mértékben emelkedett a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya, mint a többi településen, Varsányban inkább csak a felsőfokú végzettségűek arányának növekedése maradt el valamelyest a vizsgált falvakban tapasztalható tendenciától. Ehhez persze hozzátartozik az is, hogy mindkét faluban jelentős volt az elvándorlás – igaz, ez Varsányban a természetes szaporodás pozitív értékei miatt nem vezetett olyan mértékű népességvesztéshez mint Nagyrákoson –, ami felveti annak a lehetőségét, hogy a képzetesebb, iskolázottabb réteg időről időre elhagyta a falvakat. Ezt valamelyest alátámasztják Táp adatai, hiszen itt a nagyrákosihoz hasonló mértékben csökkent a lakónépesség, ám ennek ellenére a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya (az iskolaköteles korú népességet alapul véve és a megfelelő korúak százalékában egyaránt) bő kétszeresére emelkedett az elmúlt két évtizedben, a felsőfokú végzettségűek aránya pedig az utóbbi egy évtizedben ért el hasonló szintű emelkedést, ami a népességvesztés ellenére abszolút számokban is növekedést jelent. Alsópáhok és Zsombó arányszámaiban a növekedés tendenciája azért is figyelemre méltó, s elsősorban az utóbbi egy évtizedben a felsőfokú végzettségűek arányának növekedése, hiszen ebben az időszakban mindkét település jelentős népességtöbbletet könyvelhetett el a beköltözéseknek köszönhetően, tehát az alapfokúnál magasabb iskolázottságú lakosok száma is jelentősen megugrott e két faluban.

Az eddig bemutatott elemzések nem elsősorban a falvak életének, 'belső világának' vagy társadalmuk mikroszövetének alaposabb megismeréséhez nyújtanak támpontot, sokkal inkább a külső karakterek megragadásában, más településekkel, vidékekkel rokonítható általánosabb sajátosságok kiemelésében segítenek. Ilyen karakterjegyek Alsópáhok és Zsombó esetében a lakóhelyi szuburbanizációnak köszönhetően megjelent fiatalabb, képzetesebb beköltözői réteg, Táp és Nagyrákos esetében a hajdani református közösség számbeli meggyengülése, Varsányban pedig a romák növekvő száma.

III. A MUNKA VILÁGA ÉS A HELYI GAZDASÁG MUTATÓI

A rendszerváltás legradikálisabb, az emberek mindennapjait leginkább érintő következményének a munka világának teljes átalakulása tekinthető. Az állami, faluhelyen a szövetkezeti foglalkoztatók megszűnése, visszaszorulása és a gazdaság tulajdonosi átalakulása mellett szerkezeti változásai is azt eredményezték, hogy a munkanélküliség, elsősorban vidéken, faluhelyen, tömeges méreteket öltött. A statisztikákban „hirtelen” megjelenő inaktív keresők nagy arányában közrejátszott a munkanélküliség előli menekülés egy lehetséges útjaként sokak által választott nyugdíjazás lehetősége, esetleg kényszere vagy a rokkantnyugdíj stratégiája. Másik lehetséges út volt a rendelkezésre álló tudással, visszakapott földdel kezdeni valamit, s kényszerből vagy tudatos elhatározásból vállalkozásba, gazdálkodásba fogni. Az egyes emberek, de a települések számára is létfontosságú volt az átalakulás tulajdonképpen máig le nem zárult folyamatában, hogyan sikerült „kitalálniuk” magukat, hogyan tudták erőforrásaikat kiaknázni. A mezőgazdaságban zajló, hosszan elnyúló szerkezeti és tulajdonosi átalakulás, a szolgáltató szektor, ezen belül is leginkább a turizmus erősödése, a vidéki ipar, termelő szféra újraéledése azok a folyamatok, amelyek még ma is különböző intenzitással zajlanak vidéken, a falvakban is. Ebben a folyamatban az egyes emberek, települések, vidékek képességeik, adottságaik, lehetőségeik mentén különböző intenzitással vesznek részt. Ezek számokban kifejezhető tendenciáit és jellegzetességeit a foglalkoztatással, vállalkozásokkal kapcsolatos számok, valamint a mezőgazdaság néhány alapvető mutatója érzékelteti a következőkben.

1. A FOGLALKOZTATÁS ÁTALAKULÁSA

A foglalkoztatásszerkezet átalakulásának háztartási szintű vizsgálata azt mutatja, hogy az 1980 óta bekövetkezett legfontosabb tendencia a két aktív keresővel/foglalkoztatottal⁸ rendelkező háztartások arányának jelentős mértékű visszaszorulása az aktív kereső/foglalkoztatott nélküli háztartások arányának jelentős mértékű emelkedése mellett. Míg az egy aktív keresővel/foglalkoztatottal rendelkező háztartások aránya országos viszonylatban alig változott valamit 1980 óta, addig közel 12 százalékkal kisebb a kettő vagy több aktív keresővel/foglalkoztatottal bíró háztartások aránya. Hasonló a változás mértéke Nagyrákoson, Varsányban és

⁸ 2001 előtt a Központi Statisztikai Hivatal aktív keresőket számolt, a legutolsó népszámlálás alkalmával azonban már a nemzetközi összehasonlíthatóság kívánalmának eleget téve a foglalkoztatottak kategóriát használta. Nem pusztán elnevezésbeli változásról van szó, a korábbi népszámlálások nem számolták a foglalkoztatottak közé a nyugdíj, gyed, gyet, nappali tagozatos tanulmányok mellett dolgozókat, a sor- vagy tartalékos katonai szolgálatot teljesítőket, valamint a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott személyeket csak abban az esetben, ha bekerülésük előtt dolgoztak. A következőkben a népszámlálás időpontjának megfelelő szóhasználatot követi az írás.

Zsombón, Tápon és Alsópáhokon azonban nem változott ilyen mértékben ez az arány. A kettőnél több aktív keresővel/foglalkoztatottal is rendelkező háztartások országos mutatójánál valamivel mégis magasabb aránya az öt település mindegyikén falu mivoltukból fakad, hiszen a falvakban az adottságok és a lehetőségek is jobban kedveztek az együtt élő többgenerációs családmodell fennmaradásának. (7. táblázat)

Mindazonáltal *Nagyrákos* és *Táp* esetében a kettőnél több aktív keresővel rendelkező háztartások az országos és megyei adatoknál is érzékelhetően nagyobb aránya 1980-ban valamint 2001-ben bizonyos rétegeknél az együtt élő többgenerációs családstruktúra megélhetési stratégiaként kényszerűségből vagy tudatosan alkalmazott gyakorlatának meglétére/megmaradására utalnak. Mivel a lakások száma alig vagy egyáltalán nem bővült e két településen, a nem lakott lakások aránya pedig emelkedett, ez alátámasztja ezt a feltételezést. Azt azonban, hogy nem általános stratégiáról, hanem csak bizonyos rétegeknél alkalmazott megoldásról van szó, megerősíti, hogy ezenközben mindkét faluban, ahogy másutt is, jelentősen visszaesett a 100 háztartásra jutó aktív keresők/foglalkoztatottak mutatószáma. Nagyrákoson 100 aktív keresőnek már majdnem kétszer annyi inaktív keresőről, illetve eltartottról kellett gondoskodnia 2001-ben, mint két évtizeddel korábban.⁹ Tápon a 100 aktív keresőre/foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott mutatószáma nem emelkedett oly mértékben, mint Nagyrákoson vagy akár Varsányban és Zsombón,¹⁰ pedig a lakosságvesztés mellett csökkent az aktív keresők és emelkedett az inaktív keresők teljes népességen belüli aránya, s a falu öregedési mutatói is jelentős mértékben leromlottak két évtized alatt. Tápon a teljes népességen belüli munkanélküliek aránya is alacsony (2%), a legalacsonyabb az öt település közül.

Alsópáhok abban a szerencsésnek mondható helyzetben van, hogy az elmúlt bő két évtizedben bár jelentősen csökkent a háztartások mérete (igaz azonban, hogy a nyolcvanas évek csökkenése, ha kis mértékben is, de a kilencvenes években enyhén növekedésbe fordult), a háztartások foglalkoztatottságszerkezete szinte alig változott. Stabil az egy illetve a kettő aktív keresőt/foglalkoztatottat számláló háztartások aránya, s bár az ennél több aktív keresővel/foglalkoztatottal bíró háztartásoké csökkent, összességében a foglalkoztatottal rendelkező háztartások jelentették 2001-ben az összes háztartás kétharmadát (67%). Valamint a 100 aktív keresőre jutó inaktív kereső és eltartott mutatója is gyakorlatilag visszaállt egy 1990-es csökkenés után az 1980-as, akkor még magasnak, de 2001-re az országos mutatónál már jobbnak számító szintre. Ezt az 1990-ben tapasztalható „kilengést” a népesedési adatok tükrében lehet értelmezni. A nyolcvanas években megkezdődő, településre irányuló beköltözéseknek köszönhetően 1990-ben egy kisebb kiugrás észlelhető az aktív keresők teljes népességen belüli arányában, miközben az eltartot-

⁹ A 100 aktív keresőre/foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott mutatószáma 1980 és 2001 között 91 százalékkal emelkedett.

¹⁰ A mutatószám Tápon 54, Varsányban és Zsombón 88 százalékkal emelkedett 1980 és 2001 között.

tak aránya jelentősen csökkent, azaz feltehetően fiatalok és/vagy akkor még gyermektelen házaspárok telepedtek be a faluba.

Varsányban fokozatosan csökkent a háztartásméret, ugyanakkor közel fele annyi a 100 háztartásra jutó aktív kereső/foglalkoztatott, mint 1980-ban (2001-ben már nem jut minden háztartásra egy foglalkoztatott), és 88 százalékkal emelkedett az aktív keresőkre/foglalkoztatottakra jutó eltartott és inaktív kereső. Plasztikusan kifejezi a háztartások gazdasági aktivitásában beállt kedvezőtlen változásokat az aktív kereső nélküli háztartások arányának közel megháromszorozódása az 1980 óta eltelt időben. Ennek részben magyarázata lehet a településen élő roma populáció számának gyarapodása és arányuk növekedése a népességen belül, valamint a rendszerváltás után a romákat nagyobb mértékben sújtó munkanélküliség közötti összefüggés. A teljes népességen belül a munkanélküliek aránya itt mutatja az öt falu közül az egyik legmagasabb értéket, és az inaktív keresők teljes népességen belüli aránya is több mint kétszeresére nőtt 2001-re 1980-hoz képest.

Zsombón a háztartásméret csökkenése mellett jelentősebb volt 2001-ben az egy, mint a két foglalkoztatottal rendelkező háztartások aránya, miközben a három foglalkoztatottat számláló háztartások aránya is visszaesett. A háztartásonként jellemzően egy aktív kereső/foglalkoztatott modelljének terjedését mutatja a 100 aktív keresőre jutó eltartottak és inaktív keresők számának közel megduplázódása 2001-re 1980-hoz képest. A településnek a korábban említett szuburbanizációs és az ezzel összefüggő fiatalos jellege a kisgyerekes háztartások nagymértékű elszaporodását sejteti, s a különféle járulékok és juttatások beépülését a megélhetési források közé. Mindezeket alátámasztja, hogy az aktív keresők teljes népességen belüli arányának csökkenése elég nagymértékű volt a vizsgált időszakban, a munkanélküliek aránya a teljes népességen belül viszont jobb a kistérségi, megyei és országos aránynál, az inaktív aránya növekedett, és az öt település közül egyedül itt az eltartottak teljes népességen belüli aránya is emelkedett. (10. táblázat)

A gazdasági aktivitás és a nemek közötti összefüggést vizsgálva szembetűnő jelenség, hogy kiugróan magas volt 1980-ban Nagyrákoson és Zsombón a nők között az aktív keresők aránya (közel minden második nő annak számított), Alsópáhokon viszont feltűnően alacsony. Míg 2001-re országosan is csökkent a nők között az aktív keresők aránya, addig Alsópáhokon növekedett, azaz egyre több nő állt munkába, ami a településen rendelkezésre álló munkalehetőségek jellegéből adódik.¹¹

A munkanélküliek között általában mindenütt nagyobb a férfiak aránya (60% körüli érték), az inaktívok között a nőké (ez is 60% körüli érték). Tápon és Varsányban azonban sokkal rosszabb helyzetben vannak a férfiak, ezekben a fal-

¹¹ Ezt valószínű a Kolping szálloda jelenléte és általában a szolgáltató szektor súlyának településen belüli erősödése, a turizmusiparba való mind nagyobb mértékű bekapcsolódás okozza. Ezek a területek igénylik a női munkát, és ahogy Szarvas Zsuzsa kutatásaiban ezt ki is mutatja, a nők előszeretettel vállalnak munkát a szállodában, illetve általában a szolgáltató szektorban (SZARVAS 2004).

vakban ugyanis a munkanélkülieknek megközelítőleg csak egy negyedét teszik ki a nők, ami kifejezetten női munkaerőre alapozó munkalehetőséget feltételez a településeken vagy közelükben.¹² Varsányban ráadásul az összes férfi közül minden tizedik munkanélkülinek számított 2001-ben. (8a, 8b táblázat)

A foglalkoztatásszerkezet átalakulásának országos jellegzetességei – a mezőgazdasági és ipari foglalkoztatottak arányának visszaszorulása, a szolgáltatási jellegű ágazatokban jelentkező többlet, illetve a szellemi foglalkozásúak arányának kismértékű növekedése – figyelhetők meg alapvetően az öt falu aktív keresőinek/foglalkoztatottjainak az ágazatok közötti megoszlásában is, a helyi jellegzeteségekre azonban ki kell térni.

Alsópáhok lakói között már 1980-ban is a terciér szektorban dolgozók jelentették az aktív keresők legnagyobb arányát (55,5%), emellett azonban még több páhoki dolgozott a mezőgazdaságban, mint az iparban. Két évtized alatt a településen élő, mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya minimálisra zsugorodott (3,6%), a mezőgazdasági foglalkoztatottak már a rendszerváltás előtt a szolgáltatási ágazatokba áramlottak át. Ezt a falu Hévízhez közeli fekvése és a turizmus jelentőségének településen belüli megerősödése magyarázza (lásd SZARVAS, 1987, 2004, 2005). Utóbbit alátámasztja az az adat is, miszerint már nemcsak a helyi foglalkoztatottak, hanem a településen dolgozók legnagyobb arányát is a szolgáltatásban dolgozók jelentették 2001-ben (82%).

A nagyvárakosi életében a mezőgazdaság kiemelkedően fontos szerepet játszott még 1980-ban, a településen élő aktív keresőknek több mint a fele a mezőgazdaságban dolgozott (53%), miközben az iparban és a szolgáltatási szektorban dolgozók aránya közel azonos volt (25, illetve 22%). A mezőgazdaság foglalkoztatásban való jelentősége igazából csak a kilencvenes évtizedben csökkent le drasztikusan, a mezőgazdaságból kiszoruló ipari munkahelyet – az ingázási adatokból majd látni fogjuk, hogy településen kívüli munkahelyet – találtak,¹³ illetve a szolgáltatási ágazatban helyezkedtek el. 2001-ben többen dolgoztak ipari (50%), mint a szolgáltatási ágazathoz tartozó munkahelyeken (41%). A településen meglévő munkalehetőségek zöme azonban a szolgáltatásokhoz kapcsolódik, ezt a helyben foglalkoztatottak ágazat szerinti megoszlása mutatja, miszerint szolgáltatásban dolgozik 67 százalékuk.

A Tápon élők számára szintén meghatározó volt a mezőgazdaság szerepe 1980-ban, az aktív keresők megoszlása a nemzetgazdasági ágak között Nagyrákoshoz hasonlóan alakult. Itt azonban nem szorult vissza oly mértékben az agrárgazdaság foglalkoztatásban játszott szerepe 1990 után (2001-ben a foglalkoztatottaknak még mindig 19 százaléka tartozott a mezőgazdasági és erdőgazdasági ágazatba), az ipar szerepe csak kismértékben erősödött, sokkal inkább a szolgáltató szektorba áram-

¹² Varsányban ez valószínű a Sárkány Mihály által is említett, elsősorban női munkaerőt foglalkoztató helyi gyertyaüzem lehet (HANN-SÁRKÁNY, 2003, 134).

¹³ Hogy mit jelentett a nagyvárakosi életében és hogyan ment végbe a mezőgazdaság visszaszorulása, illetve az iparban munkát vállalók helyzetéről lásd SZABÓ, 2005.

lottak át a foglalkoztatottak 2001-re. A településen foglalkoztatottak megoszlásából kitűnik azonban, hogy Tápon ipari jellegű munkalehetőség nincsen (1 százalék a faluban foglalkoztatottak között az iparban dolgozók aránya), a faluban élő foglalkoztatottak közül tehát megközelítőleg minden harmadik, aki az iparban dolgozik (35%), biztosan kijelenthető, hogy a falu határain kívülre jár dolgozni. A faluban lévő munkalehetőségek nagyobb része is a mezőgazdasághoz kötődik – a településen dolgozók 57 százaléka tartozik a mezőgazdasági szektorhoz.

A legtöbb varsányi számára már 1980-ban is az ipar jelentette a fő megélhetési forrást, a faluban élő aktív keresők 42 százaléka e nemzetgazdasági ágazat foglalkoztatója volt. Az persze a szakirodalomból is ismert és az ingázási adatokból is kiderül, hogy az iparban dolgozók javarészt a településen kívül találtak munkát (ehhez lásd: BODROGI, 1978; HAHN-SÁRKÁNY, 2003; SÁRKÁNY, 2005). Ebben az időben a mezőgazdaság még a második legfontosabb foglalkoztatónak számított a településen lakók életében, nagymértékű visszaszorulása itt is csak '90 után következett be. A rendszerváltást követő évtizedben itt is elsősorban a szolgáltatási szektorban dolgozók aránya növekedett jelentősebb mértékben. 2001-ben a településen dolgozók közül minden három foglalkoztatottból kettő e szektorban talált munkát (66%).

Az öt település közül Zsombón volt a legjelentősebb a mezőgazdaság szerepe 1980-ban, a faluban élő aktív keresők 62 százaléka ebben az ágazatban dolgozott. Alsópáhokhoz hasonlóan itt is már a nyolcvanas évek végére nagyobb mértékben csökkent a mezőgazdasági aktív keresők aránya, mint a másik három településen, és itt is inkább a szolgáltatási ágazatba áramlottak az aktív keresők, mint az iparba. 2001-ben a falu foglalkoztatottjainak közel fele (46%) dolgozott a szolgáltatási ágazatban, ám a településen foglalkoztatottak arányából jól látszik – mivel elsősorban mezőgazdasági foglalkoztatottak dolgoznak a településen, és kisebb az arányuk a szolgáltatásban illetve az iparban dolgozóknak –, hogy az ingázók java része szolgáltatási szektorba tartozó munkahelyre jár el naponta. A mezőgazdaság szerepe azonban 2001-ig megmaradt igen jelentősnek mind a Zsombón élő, mind az ott dolgozó foglalkoztatottak szempontjából, valamint az egész megyében jelentősebb az agrárium szerepe a foglalkoztatásban a többi vizsgált megyéhez képest.

A szellemi foglalkozásúak arányának fokozatos emelkedése a vizsgált két évtized során a javuló iskolázottsági mutatók alapján érthető, ám meg kell említeni, hogy Tápon és Zsombón a többi faluhoz képest nagyobb mértékben emelkedett arányuk. Tápon, ahol a középfokú végzettségük aránya emelkedett nagyon dinamikusan, 1980-ban 16, 2001-ben 30 százalék volt a szellemi foglalkozásúak aránya, Zsombón pedig, ahol az öt falu közül legnagyobb mértékben növekedett a felsőfokú képzettségük aránya, az 1980-ban regisztrált 9 százalékról 2001-re 30 százalékra változott arányuk. (9., 11. táblázat)

A foglalkoztatásszerkezet bemutatásakor több helyen is említett ingázás adatai szerint az eljárók aránya alapján 1980-ban Nagyrákos (71%), Varsány (60%) és Alsópáhok (59%) számított a legnagyobb munkaerő-kibocsátó településnek. 2001-re e falvak foglalkoztatottjainak több mint kétharmada, közel háromnegyede a településen kívül talált már munkát, és felzárkózott a 70 százalék körüli munkaerő-

kibocsátó települések közé Táp is (68%). Még az eljárók arányában legjobb adatokkal rendelkező Zsombórol is közel minden második foglalkoztatott (47%) ingázik. Az alsópáhokiak és nagyrákosiak 1990-ben azonban nagyobb arányban jártak el a településükről dolgozni, mint 2001-ben, ez Alsópáhok esetében a kilencvenes években erőre kapó helybéli turizmussal magyarázható, azaz bővült a helyben kínálkozó munkalehetőségek száma. Annak okát, hogy Nagyrákoson 2001-re javult a lakóhelyükön dolgozók aránya (azaz csökkent az eljáróké), már közel minden negyedik helybéli foglalkoztatott otthon, Nagyrákoson talált munkát, feltehetőleg az elvándorlásnak és előregedésnek köszönhetően a foglalkoztatotti réteg számában bekövetkező jelentős csökkenésben kell keresni.

Az öt falu közül Nagyrákos volt és maradt az egyetlen olyan település, ahol a falu foglalkoztatási kapacitásait szinte maradéktalanul a helybeliek használták/használgák ki, és ahol a munkalehetőségek szűkössége okozza elsősorban a nagymértékű ingázást, azaz ahol a településen kívüli munkavállalás teljes mértékben kényszerű szükségyszerűség. 2001-re az országos tendenciákhoz igazodva minden településen visszaesett a lakóhelyükön dolgozók aránya, csökkent a munkahelyek száma, utóbbit a helyben dolgozók arányának csökkenése számszerűsíti. Tápon és Varsányban volt a legnagyobb mértékű a helyben dolgozók arányának visszaesése, s míg Tápon ez csak 1990 után, Varsányban fokozatosan következett be a két évtized alatt. Varsányban végül a nagyrákoséhoz hasonló állapot alakult ki: szinte minden helyben foglalkoztatott falubeli. Elsősorban Alsópáhokon, de Tápon ugyanúgy, és kis mértékben emelkedő tendenciaként Zsombón is megmutatózó jelenség, hogy a helybeliek inkább településen kívül vállalnak munkát, s e falvak emelkedő mértékben „munkaerő-behozatalra” szorulnak. Alsópáhok, Táp, Zsombó eljáróira jellemző, hogy szinte kivétel nélkül a megyében maradnak, valamivel kisebb arányban, de a nagyrákosiak is, viszont már a hetvenes években leírt varsányi stratégia, a Budapestre eljárás továbbélését valószínűsíti a megyén kívül eljárók magas arányszámának megmaradása (28%). (12. táblázat)

A lakóhelyükön dolgozókról és a naponta eljárókról részletesebb adatok – koruk, nemük, iskolai végzettségük – csak az utóbbi két népszámlálás adatai alapján állnak rendelkezésünkre, 2001-ben a helyben foglalkoztatottakról is ismertek ezek az adatok.

Alsópáhokon 1990-ben a lakóhelyükön dolgozók között közel azonos arányban voltak a férfiak és a nők, 2001-re a saját településükön munkát találók viszont már többségben nők voltak (l. a női foglalkozási lehetőségekről korábban mondottakat). 2001-ben magasabb lett az eljárók között az 50 év feletti aránya, viszont lecsökkent a legfiatalabb korosztályé, akik valószínűleg a továbbtanulás stratégiáját választották, amit az iskolázottsági adatok is megerősítenek. A helyben foglalkoztatottak is többségében nők, középkorúak, és magas a fiatalok aránya, minden negyedik helyben foglalkoztatott 29 év alatti, viszont igen alacsony az 50 év feletti aránya (13%). A helyben dolgozók egyharmada képzett szakmunkás, és 28 százalékuk érettségizett. A lakóhelyükön dolgozók és a helyben foglalkoztatottak adataiból kitűnik, hogy a falu képes fiataloknak munkát adni, s ezzel helyben vagy a környéken tartani őket, és van kereslet a képzett munkaerőre, szakmunkásokra.

Nagyrákoson míg 1990-ben döntően nők dolgoztak otthon, a falujukban (71%), 2001-ben a lakóhelyükön dolgozók nagyobb része férfi volt (61%). Az eljárók közül kétharmada (65%) a férfiak közül került ki 1990-ben, és 2001-ben is még többségben voltak köztük a férfiak. Ez a nők foglalkoztatásból való kiszorulását, valamint azt jelzi, hogy a településen jelentősen visszaszorultak a női munkalehetőségek. A faluban egyre inkább a középgenerációba tartozók találnak/vállalnak munkát, a legidősebb munkavállalói korcsoport, az 50 év feletti egyre inkább ingázásra kényszerülnek, arányuk magasabb lett az eljárók között. 1990-ben igen kevés fiatal dolgozott lakóhelyén (17%), ez a mutató egy évtized alatt nem változott jelentős mértékben. 1990-ben még jelentős arányban jártak el fiatalok a településről naponta munkahelyükre, arányuk csökkenésének oka lehet, hogy 11 év elteltével már a középgenerációba kerültek, az újabb fiatal generáció pedig már eleve hiányzik a településről.

1990-ben *Tápon* még az otthon munkát találók és az eljárók között is többségben voltak a férfiak, az eljárók között még 2001-ben is. A faluban dolgozók többsége mindezek ellenére férfi volt 2001-ben. Tápon már 1990-ben is igen alacsony volt a helybéli foglalkoztatottak között a 29 év alatti aránya, de ez még tovább csökkent, ahogy a településen dolgozó középgenerációé is, a helyben foglalkoztatott ötven év feletti tápi lakosok aránya pedig emelkedett. A fiatalabb generáció nem jelent meg nagyobb arányban az eljárók között, itt is tehát az iskoláztatás előtérbe kerülésére, illetve a korszerkezet torzulására kell gondolni. A középgeneráció viszont nagyobb arányban ingázik, mint korábban. Az eljárók döntő többségét 1990-ben a képzett munkaerő jelentette (legalább szakmával és/vagy érettségivel rendelkezők), 2001-ben az érettségi nélküliek (69%), ez azzal magyarázható, hogy gyakorlatilag az összes iparban foglalkoztatott a településen kívül dolgozik, s feltehetőleg szakmunkásként vagy betanított munkásként.

Varsányban az ingázók között a férfiak aránya visszaesett, a nőké emelkedett, ez is a település közelében női munkaerőre alapozó foglalkoztató létét valószínűsíti. A 30–49 évesek aránya kismértékben emelkedett az eljárók között. 1990-ben az eljárók többsége képzetlen munkaerőnek minősült, a legnagyobb arányban a faluból ingázott ez a réteg. Ez alátámasztja a szakirodalomból ismert, korábban is már emlegetett stratégiát, miszerint a férfiak elsősorban Budapestre jártak főleg segéd- vagy betanított munkára. A faluban dolgozó helybéli férfiak és nők aránya kiegyenlítettebbé vált a kilencvenes évtized során, kismértékben emelkedett a fiatalok és a középgeneráció aránya, az időseké csökkent.

A helyben dolgozó *zsombóiak* között megközelítőleg egyforma számban találhatóak nők és férfiak, az eljárók nagyobb hányada (61%) viszont férfi volt 1990-ben és 2001-ben is. Jelentősen csökkent a naponta ingázók között a fiatalok aránya, nyilván ennek is egyik legfontosabb oka az iskoláztatás terjedése. 1990-ben a lakóhelyükön munkát találók nagyobb része középfokúnál alacsonyabb végzettségű volt, azaz viszonylag sok képzetlen és iskolázatlan munkaerőt tudott a település foglalkoztatni, s ennek bázisát feltehetően a mezőgazdasági munka jelentette. Ekkor az eljárók többsége középfokú végzettséggel – legalább szakmával és/vagy érettségivel – rendelkezett. 2001-re már közel ugyanannyi érettségi nélküli, mint

érettségizett járt el a településről. Az érettségizettek aránya 2001-ben az eljárók között volt a legmagasabb, azaz míg a képzetlen munkaerőre településen belül is van kereslet, az iskolázottabb munkaerő már könnyebben/szívesebben talál munkát a falun kívül.

Az összes településre jellemző, hogy az eljárók igen kis hányada végez máshol, más településen mezőgazdasági munkát, a naponta útra kelők jellemzően ipari munkahelyekre és a szolgáltatási szektorba tartozó munkahelyekre járnak el. Az ipari és szolgáltatási foglalkoztatottak aránya természetesen településenként más és más, Zsombón és főleg Alsópáhokon jóval nagyobb a szolgáltatási munkahelyekre eljárók aránya az iparban dolgozóknál.

A helyben foglalkoztatottak beosztás, végzettség szerinti adataiból kiolvasható, hogy az ingázási adatok alapján kijelenthetően leggyengébb munkaerő keresletű Nagyrákos képes a legkisebb arányban diplomásoknak (10%) és szellemi foglalkozásúaknak (7%) munkát adni, ugyanakkor Tápon a legmagasabb a diplomás foglalkoztatottak aránya. (13., 14. táblázat)

2. A HELYI GAZDASÁG MUTATÓSZÁMAI

A gazdasággal kapcsolatosan elsőként a településen működő vállalkozások vizsgálata áll. Ezek „sűrűségét” mutatja a vállalkozói intenzitás mutatószáma, ami 1000 lakosra vetítve adja meg a működő vállalkozások számát. Az adatokat a gazdasági változások megindulása, erőre kapása után, az évtized közepén 1996-ban és egy a mai állapotokhoz közelebb eső időpontban, 2003-ban vizsgáltuk a változások nyom követéséhez.

Minden településen számszerűen is több vállalkozás működött a későbbi időpontban. Kiugróan magas már 1996-ban is Alsópáhokon a vállalkozói intenzitás, jóval meghaladja a megyei értéket. Nagyrákos, Tápiószecső, Varsány mutatói mindkét időpontban elmaradnak a megyei adatoktól. Zsombón a vállalkozói intenzitás nagymértékű fokozódásáról beszélhetünk, hiszen 43 százalékkal magasabb 2003-as mutatója az 1996-osnál; és míg korábban 16 százalékkal elmaradt a település értéke a megyei adatoktól, 2003-ban már 5 százalékkal meg is haladta azt.

A fejlődő vállalkozói szektor működési forma szerinti összetétele alapján látjuk, hogy minden településen az egyéni vállalkozások voltak és maradtak túlsúlyban a működő vállalkozásokon belül, annak ellenére is, hogy arányuk visszaesett 2003-ra. Az egyéni vállalkozás az esetek többségében önfoglalkoztató vagy a családi foglalkoztatás megoldására létrehozott vállalkozási forma. Arányuk visszaesésének oka pozitív, illetve negatív folyamatként is értelmezhető, attól függően, mi okozta megszűnésüket. Alaposabb ismeretek híján csak az általános tendenciákat említve: előidézhette megszűnésüket, hogy befuccsolt a vállalkozás, de 1996-ban még a mezőgazdasági termelésben is gyakori és bevett, jól működő formát jelentett az egyéni vállalkozás, később a szabályozók és általában a jogi keretek megváltozása miatt sok termelő-vállalkozó más működési formát választott. Az is előidézhette számuk és arányuk csökkenését, hogy az évtized végére a foglalkoztatás

bővülésével sokan inkább újra visszatértek a munkahely jelentette biztos megélhetéshez.

Az egyéni vállalkozások mellett Alsópáhokon az országos átlagnál jóval nagyobb a betéti társaságok aránya, Nagyrákoson pedig sem korlátozott felelősségű társaság, sem szövetkezet nem működik, és már 1996-ban sem működött, tehát ez az egyetlen társas vállalkozási forma. Nagyrákost leszámítva minden településen az országos átlag körüli értéket mutat a kft.-k aránya, Alsópáhokon legkisebb az arányuk. Szövetkezet Alsópáhokon még működött 1996-ban, később felszámolták. Tápiószecsőn, Varsányban és Zsombón is működik szövetkezet, Varsányban korábban kettő is. Zsombón gyarapodott a szövetkezetek száma, összesen 5 szövetkezeti formában működő társas vállalkozás van a településen. (15. táblázat)

A társas vállalkozásokról részletes adatok állnak rendelkezésünkre a tekintetben, hogy milyen ágazatba tartozik az adott vállalkozás, továbbá létszámról, árbevételről és az alakulás dátumáról a KSH által szerkesztett Cég-Kód-Tár 2003-as adatbázisából.

Alsópáhokon a társas vállalkozások között leggyakoribbak a kereskedelemmel, javítással foglalkozók (11), valamint a szálláshely, szolgáltatás, vendéglátás kategóriájába tartozó társas vállalkozások. Kiemelkedően sok még az ingatlanügyleteket, gazdasági jellegű szolgáltatásokat végző vállalkozás is a településen (9). Legnagyobb foglalkoztató természetesen a Kolping Hotel, ami a statisztika szerint 50–99 fő között foglalkoztat, és ez a legnagyobb árbevételű cég is a településen. A nyolc legnagyobb árbevételű vállalkozás közül kettő mezőgazdasággal foglalkozik. Árbevétel szerint az alsópáhoki társas vállalkozások zöme (80%) a 20 millió alatti kategóriába tartozik.

Nagyrákoson egy telefoninformációt (gazdasági szolgáltatás) végző cég dolgozik foglalkoztatott nélkül, működik egy asztalosipari szolgáltatásokat végző és egy használtruha-kereskedéssel foglalkozó betéti társaság, két utóbbi egyenként 3-4 főt foglalkoztat. Árbevételük alapján a legalsó (0–20 millió) kategóriába tartoznak.

Tápiószecsőn két mezőgazdasági besorolású vállalkozás számít a két legjelentősebb foglalkoztatónak, mindkét vállalkozás az 51–300 millió forintos sávba tartozó árbevétellel rendelkezik. Az egyik egy sertésenyésztéssel foglalkozó, a másik gabona-, vetőmag-, takarmány-nagykereskedelmre bejegyzett vállalkozás. Ezek az adatok is csak a korábban elmondottakat támasztják alá, hogy a mezőgazdaság fontos szerepet játszik a település és a településen élők életében.

Varsányban a kereskedelmi, javító vállalkozásokból van a legtöbb (8), ezek fele a jelentősebb árbevételű cégek közé tartozik (20 millió forint felett). Jellemzőnek mondhatók még számuk alapján a mezőgazdasági (4) és az építőipari (4) társas vállalkozások is. A legtöbb embert egy növénytermesztésre szakosodott szövetkezet foglalkoztatja, 5–9 fő közötti létszámmal dolgozik még két másik növénytermesztő mezőgazdasági vállalkozás, egy építőipari és két kereskedelmi vállalkozás, amelyekből az egyik nemzetközi árufuvarozó kft. néven szerepel, ám bejegyzett tevékenysége alapján a gépjármű-kereskedelemmel foglalkozók kategóriájába tartozik. A legnagyobb árbevételű három cég közé tartozik mindkét utóbbi kereskedelmi vállalkozás (51–300 millió forint). A harmadik egy vegyi áruk kereskedel-

mére bejegyzett, mindössze 2 embernek munkát adó kft. A faluban a társas vállalkozások 62 százaléka 20 millió forintnál kevesebb árbevételt realizált 2003-ban.

Zsombón legjelentősebb a kereskedelmi, javító tevékenységet végző vállalkozások aránya (38%), sok van még az ingatlanügyletekkel, gazdasági szolgáltatással foglalkozó (23%) és a feldolgozóipari társas vállalkozásokból (13%). Zsombón a vállalkozások közel fele (46%) legalább kettő vagy annál több embert foglalkoztat. Legnagyobb foglalkoztatónak (50–99 fő között) egy műanyagtermék gyártásával foglalkozó kft. számít. A társas vállalkozások 68 százaléka 20 millió forintnál kisebb árbevétellel rendelkezik, többségük a 21–50 és az 51–300 millió forint közötti árbevétellel rendelkező cégek közé tartozik, de két, kiugróan nagy, milliárdos nagyságrendű árbevételt felmutató cég is működik a településen. Ez az adat, valamint a vállalkozások sűrűsége a településen, Szeged közelségére gondolva nemcsak a lakóhelyi, hanem a gazdasági szuburbanizáció csíráinak megjelenésére is utalhat. A négy mezőgazdasági vállalkozás közül egy nem foglalkoztat, kettő közülük 20 millió forintnál kevesebb árbevétellel rendelkezik. (16., 17. táblázat)

Az Általános Mezőgazdasági Összeírás településsoros földhasználati és állattalományra vonatkozó adataiból elsősorban a falvak mezőgazdasági jellegére következtethetünk. A mezőgazdasági területek művelési ágak szerinti megoszlása alapján viszonylag jól felrajzolható a települések mezőgazdasági profilja és néhány üzemszerkezeti jellegzetesség is.

A mezőgazdasági területet használók átlagos területe Tápon a legnagyobb (16,1 ha), a többi településen ez az átlag 2-3 hektár körüli érték. A földterületet használók átlagos területmérete Nagyrákoson nagymértékben, Varsányban és Alsópáhokon csak kismértékben tér el ettől az értéktől. Az eltérés oka az erdőhasználatból és a más településeken használt területekből adódik. Az alföldi fekvésű településeken kicsi az erdők aránya, Tápon és Zsombón a termőterület legnagyobb része mezőgazdasági hasznosítású, nem így Nagyrákoson, ahol a termőterület 86 százaléka erdő. Tápon tehát, ahol egyébként is a legnagyobb a termőterület, a közepes méretű gazdaságok, a többi településen az elaprózott területű kisgazdaságok jelenléte a legáltalánosabb. (18., 19. táblázat)

Minden településen, az átlagos területméretekhez hasonlóan, a szántót használók átlagos területnagysága igen csekély, 1,6–2,9 hektár között oszlik meg, az egyetlen kivétel Táp, ahol az átlagos területméret 17,1 hektár. *Alsópáhokon* a szántóművelés mellett jellemzően rétként hasznosítják a területeket, és valamivel nagyobb az aránya a konyhakerteknek, mint a megyében általában. *Nagyrákoson* a szántó és a konyhakert mellett jellemző még a rét, és valamivel nagyobb a gyümölcsösök aránya, mint általában a megyében illetve a megye községeiben. Legelőt, szőlőt nem művelnek, és üvegházi kertészkedést sem folytatnak. *Tápon* egyértelműen a szántóművelés dominál, a mezőgazdasági területek 96 százalékát szántóként művelik. Szőlő, gyümölcsös, üvegház, konyhakert és legelő művelése nem jellemző a településen, a szántóföldek mellett rétet és konyhakertet művelnek. *Varsányban* az átlagos területméretek ellenére a szántóföldi művelés dominál, a mezőgazdasági területek 94 százalékát így hasznosítják. Konyhakertet elenyésző mértékben, rétet egyáltalán nem művelnek, a legelő aránya a megyei adatokhoz

képezt csekély. Üvegházat nem, szőlőt, gyümölcsöst keveset művelnek. *Zsombón* a megyei átlaghoz képest jelentős a rét mellett a konyhakertek, az üvegház, a szőlő és legfőképpen a gyümölcsös területe, ami a falura jellemző specializált gyümölcs- és kertészeti kultúrából adódik. (20. táblázat)

A mezőgazdasági átalakulás egyik hozadéka az állattalomány csökkenése, az állattartás visszaszorulása a kisgazdaságokban. A háztáji, ház körüli állattartás gyakorlatának megváltozása ugyanakkor nemcsak a szerkezet- és tulajdonváltás kényszerű hozadéka, hanem az életmód feltartóztathatatlan változásának is következménye s jelzője is egyben.

Vizsgált falvaink közül a mindinkább turizmusból élő Alsópáhokon a legalacsonyabb az állattartó gazdaságok aránya az összes gazdasághoz viszonyítva (66%), de nem sokkal magasabb az elsősorban gyümölcs- és zöldségkultúrákra specializálódott mezőgazdaságú faluként jellemezhető Zsombón sem (71%). (21. táblázat)

Szarvasmarhatartás Nagyrákoson a leggyakoribb, de a többi településhez képest, ahol ritkábban jelenik meg a gazdaságokban a marhatartás, Nagyrákoson a legalacsonyabb az átlagállomány száma. A sertéstartás Alsópáhokra már kifejezetten nem jellemző, az állattartó gazdaságok közül megközelítőleg csak minden negyedikben tartanak sertést (27%). Ló már csak igen ritkán jelenik meg a gazdaságokban, minden településen igen kicsi a lótartó gazdaságok aránya. Juhtartás kifejezetten Zsombóra jellemző az öt falu közül, ahol az állattartó gazdaságok közül nagyjából minden ötödik (18%) foglalkozik vele, de az átlagállomány száma viszonylag alacsony (4,4). A többi településen néhány gazdaságban, elvéve jelenik csak meg a juhtartás. A tyúkfélék tartása tűnik a legtartósabb hagyománynak. Zsombón (78%) és Varsányban (85%) a legalacsonyabb a baromfitartó gazdaságok aránya, a többi településen az állattartó gazdaságok túlnyomó többségében tartanak még aprójószágot.

Az egyes állatfajták átlagállomány számából kitűnik, hogy Tápon sertéstartó nagygazdaság¹⁴ és jelentősebb baromfitartó gazdaság(ok) jelenléte feltételezhető. Alsópáhokon is jelentősebb és/vagy több nagyobb baromfitartó valószínűsíthető, csakúgy mint Zsombón, ahol az átlagállomány száma házkörüli baromfitartáshoz még jelentős, de nem olyan kiugróan magas mint az előbb említett településeken. Nagyrákoson és Varsányban a 20 körüli átlagállomány inkább csak házkörüli tartást feltételez. (22. táblázat)

IV. ÖSSZEGZÉS

A bevezetőben a szakirodalom alapján a falvakról közölt rövid bemutatásokban megfogalmazott állításokból néhány dolog jól tükröződik a statisztikai adatokban. *Alsópáhok* esetében látszik, hogy a falu életében központi szerepet játszik a turiz-

¹⁴ Nagyobb sertéstartó gazdaságról BALOGH Balázs is beszámol (1995), illetve I. a Cég-Kód-Tár adatainak elemzését néhány oldallal előbb.

mus és a szolgáltatási szektor, és hogy a mezőgazdaság feladása, az ezzel járó életmódváltás a legkorábban itt, már a nyolcvanas évtizedben bekövetkezett, amiben közrejátszhatott a faluba történő bevándorlás egyre fokozódó mértéke is. Az adatokból kitűnik, hogy *Nagyrákos* előregedő, mindenféle tekintetben igen rossz mutatókkal rendelkező aprófalú, ahol a helyben található munkalehetőségek szűkössége miatt ingázásra vagy a munka világából való tartós és sokszor végleges kimenekülésre kényszerülnek az emberek, a mindenféle tőkefajták és a kezdeményezőkézség hiányából fakadóan kevés a maga sorsát kezébe vevő vállalkozó, gazdálkodó. *Táp* esetében az látszik, hogy a nagymértékű lakosságvesztés és előregedés ellenére is meg tudott tartani egy viszonylag jó iskolázottsági mutatókkal rendelkező réteget, és bár a lakosság nagy része ma már a szolgáltatási szektorban vagy ipari munkahelyen dolgozik, a korábbi öntudatos gazdaközösségben ma is a legjelentősebb vállalkozások a mezőgazdasághoz kötődnek. *Varsányban* a népességvesztés és előregedés mértéke nem oly kirívó, mint az előzőleg említett két településen, ám az is látszik, hogy a lakosság utánpótlásának egyik forrása a településen élő romák gyarapodásából fakad. A korábbi stratégia, a településen kívüli ipari munkavégzés mértéke bár visszaesett, de még mindig sokan járnak el elsősorban Budapestre dolgozni. Az otthonmaradók számára a mezőgazdaság csak sok küszködés árán szerzett kiegészítő jövedelemforrást jelent, viszont van egy vállalkozói kör és köztük néhány mezőgazdasági vállalkozó, akik biztos lábakon álló vállalkozásaikkal nem nagy volumenű, de mégis helybeli foglalkoztatóként megjelennek a falu gazdasági és társadalmi életében. *Zsombó* népesedési adataiban kirajzolódó szuburbanizációs település jellege és a mezőgazdasághoz való még mindig erős kapcsolódása a helyi társadalom egyfajta kétarcúságát implikálja. A lakáskörülmények adataiból is jól látszik, hogy a belterületen és a külterületen élők lakhatási körülményeiben jelentős különbségek lehetnek. Szeged közelségének hatása nem csak a beköltözésekben érhető tetten, de a nagymértékben javuló iskolázottsági mutatókban és a gazdasági szuburbanizáció első jeleiben is. Ennek is köszönhető, hogy erős a szolgáltató szektor szerepe a falubeliek megélhetésében, a helyi vállalkozói kör kiterjedt és stabilnak tűnik, szerepet játszik a helyi foglalkoztatásban is.

A felvonultatott adatok és elemzésük értéke valójában nem újszerűségükben rejlik, hiszen a számítások többsége a statisztikában bevett mutató, egyszerű arányszám. A segítségükkel ismertetett folyamatok a falvokról eddig nem ismert jelenségekre nem mutatnak rá, értékük abban rejlik, hogy a kutatók korábbi és jövőbeni megállapításait számszerűleg igazolják, alátámasztják, vagy esetleg eddig figyelembe nem vett tényezőkre, összefüggésekre hívhatják fel figyelmüket. Természetesen néhány, a kutatók által feltárt jelenség az adatokból nem feltétlenül látszik, ám ennek oka lehet az adatgyűjtés általános jellege abban az értelemben, hogy sokféle területről és a legáltalánosabb adatok, de kizárólag csak a Központi Statisztikai Hivatal adatai kerültek bele az elemzésbe, más szervezetek számsoraira nem támaszkodik a tanulmány, mint ahogy semmilyen helyi vagy megyei, regionális szervnél nem történt kiegészítő adatgyűjtést.

Nagy előnye a részletes és aprólékos adatoknak, hogy idősorba állítva folyamatokat, tendenciákat képesek érzékeltetni. A települési kapcsolatok kiszélesedésével és a kistérségesedés ideájának és gyakorlatának terjedésével manapság már nehezen vizsgálható egy adott település pusztán önmagában, az idősoros és területi összehasonlító adatok segítenek a társadalomkutató számára – bármilyen diszciplína felől közelítsen is a faluhoz – az időben és térben zajló folyamatokba belehelyezni a települést, valamint megfogalmazni a korábban már említett külső karakterjegyeket.

1. táblázat

Nép- szaporodás 1970–2001	Lakó- népesség 1970	Termé- szetes szaporodás, illetve fogyás	Vándor- lás különb- sége	Lakó- népesség 1980	Lakó- népesség 1980/1970 %	Termé- szetes szaporodás, illetve fogyás	Vándor- lás különb- sége
<i>Alsópáhok</i>	1 196	7	55	1 258	105,2	-111	25
Keszthelyi Kistérség	43 628	1 069	3 447	48 144	110,4	-723	-981
Zala m.	304 127	8 934	4 237	317 298	104,3	-4 928	-5 972
<i>Nagyrákos</i>	501	-18	-68	415	82,8	-20	-46
Őriszentpéteri Kistérség	11 286	-475	-1 464	9 347	82,8	-722	-512
Vas m.	277 619	9 464	-1 585	285 498	102,8	-4 649	-4 905
<i>Táp</i>	1 038	4	-143	899	86,6	-30	-77
Téti Kistérség	36 723	969	-3 342	34 350	93,5	-743	-2 383
Győr-Moson- Sopron m.	409 609	24 984	-1 042	433 551	105,8	1 102	-6 500
<i>Varsány</i>	1 818	204	-162	1 860	102,3	53	-152
Szécsényi Kistérség	22 649	773	-1 149	22 273	98,3	-224	-1 272
Nógrád m.	234 430	9 390	-3 569	240 251	102,5	-3 197	-9 917
<i>Zombó</i>	1 989	43	-15	2 017	101,4	-26	234
Szegedi Kistérség	187 767	8 461	10 294	206 522	109,9	-617	4 379
Csongrád m.	445 220	8 393	2 687	456 300	102,5	-12 214	-5 244
<i>Országos</i>							

Forrás: KSH 1981a, 1981b, 1981c, 1981d, 1981e, 1981f, 1992a, 1992b, 1992c, 1992d, 1992e, 1993c, 2001, <http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek>

Népesedés, öregedési index

Lakó- népesség 1990	Lakó- népesség 1990/1980 %	Termé- szetes szaporodás, illetve fogyás	Vándor- lás különb- sége	Lakó- népesség 2001	Lakó- népesség 2001/1990 %	Lakó- népesség 2001/1970 %	Öregedési index (100 0–14 évesre jutó 60–X évesek száma)		
							1980	1990	2001
1 172	93,2	-20	161	1 313	112	109,8	99	124	109
46 440	96,5	-2 302	3 423	47 561	102,4	109	-	114	138
306 398	96,6	-16 116	7 122	297 404	97,1	97,8	82	97	136
349	84,1	-36	3	316	90,5	63,1	145	179	187
8 113	86,8	-996	282	7 399	91,2	65,6	-	189	195
275 944	96,7	-12 154	4 333	268 123	97,2	96,6	80	95	126
792	88,1	-73	-10	709	89,5	68,3	98	157	157
31 224	90,9	-1 523	1 562	31 263	100,1	85,1	-	106	126
428 153	98,8	-11 437	17 990	434 406	101,5	106,1	68	85	122
1 761	94,7	4	9	1 774	100,7	97,6	54	85	105
20 777	93,3	-755	455	20 477	98,6	90,4	-	141	119
227 137	94,5	-11 056	4 180	220 261	96,9	93,9	78	96	129
2 225	110,3	38	970	3 233	145,3	162,5	96	96	74
210 284	101,8	-5 153	9 190	214 321	101,9	114,1	-	103	121
438 842	96,2	-20 891	15 393	433 344	98,7	97,3	92	104	130
							78		123

2. táblázat
Külterületi lakónépesség aránya és külterületi lakott helyek száma

	Lakónépesség			Külterületi	
	összesen	belterület	külterület	lakónépesség aránya %	lakott hely
1980					
<i>Alsópáhok</i>	1 258	1 164	94	8	3
Zala m.	317 298	308 111	9 187	3	515
<i>Nagyrákos</i>	415	415	–	–	–
Vas m.	285 498	281 532	3 966	1	295
<i>Táp</i>	899	891	8	1	1
Győr-Moson-Sopron	429 141	421 378	7 763	2	368
<i>Varsány</i>	1 860	1 851	9	1	2
Nógrád m.	240 251	235 423	4 828	2	283
<i>Zsombó</i>	2 017	795	1 222	61	5
Csongrád m.	456 300	399 363	56 937	13	385
1990					
<i>Alsópáhok</i>	1 172	1 124	48	4	3
Zala m.	306 398	300 335	6 063	2	352
<i>Nagyrákos</i>	349	349	–	–	–
Vas m.	275 944	273 578	2 366	1	223
<i>Táp</i>	792	792	–	–	1
Győr-Moson-Sopron	424 439	419 206	5 233	1	285
<i>Varsány</i>	1 761	1 758	3	–	2
Nógrád m.	227 137	225 075	2 062	1	2051
<i>Zsombó</i>	2 225	1 308	917	41	5
Csongrád m.	438 842	401 428	37 414	9	367
2001					
<i>Alsópáhok</i>	1 313	1 258	55	4	3
Zala m.	297 404	291 733	5 671	2	324
<i>Nagyrákos</i>	316	316	–	–	–
Vas m.	268 362	266 132	2 230	1	191
<i>Táp</i>	709	709	–	–	–
Győr-Moson-Sopron	434 706	429 999	4 707	1	280
<i>Varsány</i>	1 774	1 774	–	–	–
Nógrád m.	220 261	218 279	1 982	1	181
<i>Zsombó</i>	3 233	2 038	1 195	37	5
Csongrád m.	433 344	394 219	39 125	9	368

Forrás: KSH 1982b, 1993c, 2001.

3. táblázat
Nemzetiségi adatok

	Alsópáhok	Nagyrákos	Táp	Varsány	Zsombó
Népesség összesen (1980)	1258	415	899	1860	2017
Hazai nemzetiséghez tartozó anyanyelve, nemzetisége szerint, a lakosság százalkában (1980)	0,1	0,0	0,0	0,3	0,1
Hazai nemzetiséghez tartozó nemzetisége szerint a lakosság százalékában (1980)	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0
Népesség összesen (1990)	1172	349	792	1761	2225
Hazai nemzetiséghez tartozó anyanyelve szerint a lakosság százalékában (1990)	0,8	0,3	0,0	0,1	0,1
Hazai nemzetiséghez tartozó nemzetisége szerint a lakosság százalékában (1990)	0,3	0,0	0,3	4,7	0,1
Népesség összesen (2001)	1313	316	709	1774	3233
Hazai kisebbséghez tartozó együtt (2001)	1,3	0,3	0,3	4,1	0,5

Forrás: KSH 1982b, 1993c, 2001.

4. táblázat
Vallási-felekezeti megoszlás, 2001

	Alsópáhok	Nagyrákos	Táp	Varsány	Zsombó
Népesség összesen, fő	1313	316	709	1774	3233
Római katolikus, fő	1163	117	318	1710	2323
százalék	88,6	37,0	44,9	96,4	71,9
Görög katolikus, fő	1	1	1	–	21
százalék					0,6
Református, fő	38	183	358	20	86
százalék	2,9	57,9	50,5	1,1	2,7
Evangélikus, fő	4	1	3	5	19
százalék	0,3	0,3	0,4	0,3	0,6
Baptista, fő	–	–	1	1	13
százalék					0,4
Adventista, fő	–	–	–	–	10
százalék					0,3
Egyházhoz, felekezethez nem tartozó, fő	44	6	8	7	432
százalék	3,4	1,9	1,1	0,4	13,4
Nem kíván válaszolni, fő	50	6	20	10	300
százalék	3,8	1,9	2,8	0,6	9,3
Ismeretlen, nincs válasz, fő	6	2	0	17	12
százalék	0,5	0,6	0,0	1,0	0,4

Forrás: KSH 2001.

5. táblázat
Vallási-felekezeti megoszlás 1930, 1941, 1949

	Alsópáhok	Nagyrákos	Táp	Varsány	Zsombó
Római katolikus					
1930	98,3	24,0	40,3	98,4	n. a.
1941	98,5	24,5	40,0	98,4	n. a.
1949	99,1	24,1	39,7	99,2	n. a.
Görög katolikus					
1930	0,1	–	0,1	0,1	n. a.
1941	–	–	–	–	n. a.
1949	–	–	–	0,1	n. a.
Református					
1930	0,1	74,1	57,3	0,1	n. a.
1941	–	73,6	57,8	0,1	n. a.
1949	0,2	73,4	59,0	–	n. a.
Evangélikus					
1930	0,4	1,4	0,9	0,7	n. a.
1941	0,2	1,9	1,1	0,6	n. a.
1949	0,2	2,3	0,5	0,6	n. a.
Görögkeleti					
1941	0,2	–	–	–	n. a.
Izraelita					
1930	0,9	0,5	0,8	0,8	n. a.
1941	0,8	–	0,4	0,9	n. a.
1949	–	–	0,2	0,1	n. a.
Baptista					
1930	–	–	–	–	n. a.
1941	–	–	0,8	–	n. a.
1949	–	–	0,5	–	n. a.
Egyéb					
1930	0,3	–	0,5	–	n. a.
1941	0,3	–	–	–	n. a.
1949	0,5	–	–	–	n. a.
Felekezeten kívüli					
1930	–	–	–	–	n. a.
1941	–	–	–	–	n. a.
1949	–	0,2	–	–	n. a.
Ismeretlen					
1930	–	–	–	–	n. a.
1941	–	–	–	–	n. a.
1949	–	0,2	–	–	n. a.

Forrás: KSH 1997a.

6. táblázat
Iskolai végzettség az iskolaköteles korú és megfelelő korú lakónépesség százalékában

Iskolázottság	7 éves és idősebb népesség összesen				Kevesebb mint 8 osztályt végeztek a 7 éves és idősebb népesség százalékában				8 osztályt vagy annál kevesebbet végeztek a 7 éves és idősebb népesség százalékában				Középfokú végzettséggel rendelkezők a 7 éves és idősebb népesség százalékában			
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	
<i>Alsópáhok</i>	1 124	1 091	1 205	54,4	36,8	23,6	77,4	68,1	49,0	18,4	29,1	45,7				
Zala megye	282 082	281 011	278 568	44,5	33,8	20,9	70,0	65,0	48,1	22,1	28,6	43,9				
<i>Nagyváros</i>	382	324	295	46,9	35,5	21,7	81,7	74,7	61,7	16,5	22,2	34,9				
Vas megye	253 458	253 641	250 563	41,2	30,2	18,6	68,3	62,7	46,2	23,5	30,6	45,5				
<i>Táp</i>	814	739	660	48,3	31,5	20,0	73,3	68,2	48,5	20,8	29,2	45,6				
Győr-Moson-Sopron m.	377 599	389 233	406 063	38,8	29,8	17,7	65,5	62,3	43,5	25,3	32,0	47,3				
<i>Vársány</i>	1 615	1 619	1 617	50,4	40,2	27,8	81,7	75,8	63,8	14,5	22,7	33,4				
Nógrád megye	214 039	208 312	204 559	46,3	35,4	23,5	72,7	67,9	53,0	20,7	26,9	40,8				
<i>Zsombó</i>	1 812	2 020	2 959	49,8	33,8	22,4	81,0	70,0	49,2	15,2	26,9	43,5				
Csongrád megye	407 962	404 480	404 866	41,7	31,0	19,1	67,9	63,6	45,7	22,3	29,3	44,6				
<i>Országos</i>	9 512 019	9 513 243	9 487 187	41,0	31,2	20,0	70,7	63,2	46,3	24,2	29,2	43,9				

6. táblázat (folytatás)
Iskolai végzettség az iskolaköteles korú és megfelelő korú lakónépesség százalékában

Iskolázottság	Felsőfokú végzettséggel rendelkezők a 7 éves és idősebb népesség százalékában				10-X éves általános iskola első évfolymát sem végezte el a megfelelő korúak százalékában összesen				15-X éves legalább általános iskola 8. évfolyam a megfelelő korúak százalékában összesen				18-X éves legalább középiskolai érettségivel a megfelelő korúak százalékában összesen				25-X éves egyetem, főiskola stb. oklevéllel a megfelelő korúak százalékában összesen			
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001		
<i>Alsópáhok</i>	1,3	2,8	5,3	1,2	0,4	0,9	51,5	71,4	86,5	10,3	17,4	27,1	n. a.	3,7	6,6					
Zala megye	3,9	6,1	8,0	1,1	1,2	0,8	62,0	75,0	87,5	19,4	25,3	33,6	4,9	7,9	10,1					
<i>Nagyváros</i>	1,0	3,1	3,4	0,5	0,7	0,7	59,1	71,3	85,9	8,7	13,5	18,3	n. a.	3,8	4,2					
Vas megye	4,1	6,3	8,4	0,6	0,7	0,4	66,2	79,2	90,3	21,5	28,3	35,7	5,1	8,3	10,5					
<i>Táp</i>	2,3	2,6	5,9	0,1	0,0	0,0	58,0	74,3	87,7	13,5	19,0	26,6	n. a.	3,4	7,3					
Győr-Moson-Sopron megye	4,4	6,9	9,2	0,5	0,6	0,4	69,1	80,9	91,0	23,8	29,8	38,1	5,7	9,2	11,7					
<i>Vársány</i>	1,2	1,5	2,8	1,2	1,1	1,1	57,4	62,1	80,5	7,6	8,8	15,9	n. a.	2,8	3,4					
Nógrád megye	3,3	5,2	6,2	1,4	1,4	0,9	60,2	73,0	85,0	17,8	23,2	30,0	4,1	6,7	7,8					
<i>Zsombó</i>	1,1	3,2	7,3	0,5	1,0	0,3	56,4	74,0	90,2	9,1	18,2	34,2	n. a.	4,1	9,7					
Csongrád megye	4,6	7,1	9,7	0,8	1,0	0,4	64,6	77,6	89,4	21,9	28,6	38,6	5,8	9,4	12,5					
<i>Országos</i>	5,1	7,6	9,8	1,1	1,2	0,7	66,1	78,1	88,8	23,4	29,2	38,2	6,5	10,1	12,6					

Forrás: KSH 1981a, 1981b, 1981c, 1981d, 1981e, 1981f, 1982b, 1984, 1992a, 1992b, 1992c, 1992d, 1992e, 1993c, 2001.

7. táblázat
Foglalkoztatottak (aktív keresők) háztartás szintű bontásban

	Háztartások összesen			Háztartások 1 aktív keresővel/foglalkoztatottal összes háztartás százalékában			Háztartások 2 aktív keresővel/foglalkoztatottal összes háztartás százalékában			Háztartások 3 aktív keresővel/foglalkoztatottal összes háztartás százalékában		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
<i>Alsópáhok</i>	384	420	458	32,8	28,3	29,3	31,0	27,9	29,9	9,9	9,8	6,1
Zala megye	101 427	108 112	108 335	28,7	27,8	28,9	35,3	31,9	26,1	10,4	8,0	6,4
<i>Nagyrátkos</i>	133	120	120	26,3	28,3	24,2	32,3	26,7	20,0	15,8	6,7	7,5
Vas megye	91 643	95 713	96 131	27,7	27,2	28,1	36,3	32,1	28,2	9,4	8,7	7,6
<i>Táp</i>	293	267	247	24,6	19,9	26,7	34,1	31,1	27,9	15,7	12,7	10,5
Győr-Moson-Sopron	140 613	149 946	157 680	29,1	28,3	29,8	36,7	32,2	26,8	9,0	7,9	7,1
<i>Varsány</i>	543	564	602	28,0	23,2	29,2	36,8	34,4	20,3	12,2	11,2	4,2
Nógrád megye	81 020	83 851	83 607	28,1	27,6	27,8	34,4	29,6	20,8	9,0	7,4	4,3
<i>Zsombó</i>	742	819	1 096	28,3	30,9	35,5	37,9	30,8	25,9	12,0	8,3	6,8
Csongrád megye	167 296	170 233	170 378	30,6	30,4	31,2	34,1	28,2	21,4	7,1	6,3	3,8
<i>Országos</i>	3 719 349	3 889 532	3 862 702	31,1	30,9	30,8	34,5	28,9	22,6	7,9	6,5	4,6

7. táblázat (folytatás)
Foglalkoztatottak (aktív keresők) háztartás szintű bontásban

	Háztartások 4-X aktív keresővel/foglalkoztatottal összes háztartás százalékában			Aktív kereső nélküli háztartások az összes háztartás százalékában			100 háztartásra jutó személy			100 háztartásra jutó aktív kereső			100 aktív keresőre jutó inaktív kereső és eltartott		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
<i>Alsópáhok</i>	2,9	2,9	1,7	22,1	31,2	33,0	328	279	287	136	125	115	140	121	141
Zala megye	3,7	2,2	1,9	20,5	30,0	36,7	304	278	275	146	125	109	108	120	144
<i>Nagyrátkos</i>	8,3	7,5	2,5	15,8	30,8	45,8	312	291	263	172	132	97	81	120	155
Vas megye	3,6	2,9	2,7	21,4	29,1	33,4	302	281	279	144	130	119	110	115	129
<i>Táp</i>	5,5	3,4	0,8	19,8	33,3	34,0	307	297	287	162	134	117	90	122	139
Győr-Moson-Sopron megye	3,2	2,3	2,5	20,9	29,3	33,8	298	276	276	143	126	116	108	118	132
<i>Varsány</i>	5,0	4,8	1,2	15,7	26,4	45,2	343	312	295	159	145	87	116	112	218
Nógrád megye	2,7	1,8	0,9	24,8	33,6	46,1	291	267	263	135	116	87	116	126	187
<i>Zsombó</i>	1,9	2,0	0,9	19,3	28,1	30,8	272	272	295	148	125	111	84	115	158
Csongrád megye	1,9	1,3	0,8	24,2	33,8	42,8	264	251	254	128	111	90	106	123	170
<i>Országos</i>	2,3	1,6	1,2	22,8	32,1	40,9	279	260	264	133	115	96	109	n. a.	165

Forrás: 1982a, 1993a, 2001.

8a. táblázat
Gazdasági aktivitás nemek szerint (férfiak)

	Aktív kereső/foglalkoztatott az összes foglalkoztatott százalékában		Aktív kereső/foglalkoztatott az összes férfi százalékában		Munkanélküli az összes munkanélküli százalékában		Munkanélküli az összes férfi százalékában	
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	2001
<i>Alsópáhok</i> Zala megye	62,8	57,3	54,2	54,6	53,9	45,5	53,5	3,7
	56,3	55,8	54,5	55,2	51,4	45,2	60,1	4,3
<i>Nagyrákos</i> Vas megye	53,7	60,1	59,5	58,9	54,6	43,7	60,0	7,6
	56,9	56,8	54,5	54,4	52,6	48,4	65,7	2,7
<i>Táp</i> Győr-Moson-Sopron megye	55,1	58,3	55,2	59,9	54,0	48,2	75,0	3,6
	57,4	56,6	55,9	54,8	51,8	48,4	58,5	2,7
<i>Varsány</i> Nógrád megye	57,5	57,8	55,1	54,5	54,9	34,2	76,8	10,2
	56,5	55,0	54,4	53,3	49,2	37,6	64,6	7,2
<i>Zsombó</i> Csongrád megye	54,5	58,5	57,5	60,6	54,9	43,9	60,3	2,9
	55,9	55,4	54,8	55,1	50,3	41,1	57,6	4,6
<i>Országos</i>	56,6	n. a.	54,3	55,3	n. a.	41,3	61,5	5,3

8a. táblázat (folytatása)
Gazdasági aktivitás nemek szerint (férfiak)

	Inaktív az összes inaktív százalékában		Inaktív az összes férfi százalékában		Eltartott az összes eltartott százalékában		Eltartott az összes férfi százalékában	
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	2001
<i>Alsópáhok</i> Zala megye	41,7	39,6	40,3	19,6	22,8	24,6	34,6	25,9
	41,1	38,1	36,9	17,2	19,7	23,9	41,2	27,6
<i>Nagyrákos</i> Vas megye	50,6	41,8	37,3	20,6	26,4	27,8	42,6	20,6
	41,6	37,9	37,5	17,4	19,0	23,1	41,9	28,2
<i>Táp</i> Győr-Moson-Sopron megye	46,4	43,2	33,2	19,5	23,9	22,9	37,2	20,6
	38,6	37,1	37,1	15,3	18,5	22,3	44,0	29,8
<i>Varsány</i> Nógrád megye	42,3	36,1	39,4	14,4	18,1	31,1	41,1	31,1
	43,9	39,6	38,1	19,8	22,5	28,6	40,4	26,9
<i>Zsombó</i> Csongrád megye	40,9	36,6	39,8	14,8	19,6	22,2	43,2	24,6
	40,0	37,3	37,7	17,5	20,5	26,0	42,1	27,8
<i>Országos</i>	39,6	n. a.	37,4	16,8	n. a.	25,5	42,2	27,9
						48,7	27,9	28,0

Forrás: KSH 1981a, 1981b, 1981c, 1981d, 1981e, 1982b, 1992a, 1992b, 1992c, 1992d, 1992e, 1992f, 1993c, 2001.

8b. táblázat
Gazdasági aktivitás nemek szerint (nők)

	Aktív kereső/foglalkoztatott az összes foglalkoztatott százalékában			Aktív kereső/foglalkoztatott az összes nő százalékában			Munkanélküli az összes munkanélküli százalékában		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
<i>Alsópáhok</i>	37,2	42,7	45,8	29,8	36,4	35,1	46,5		2,9
Zala megye	43,7	44,2	45,5	40,1	37,7	34,4	39,9		2,6
<i>Nagyrákos</i>	46,3	39,9	40,5	51,5	36,0	29,7	40,0		5,1
Vas megye	43,1	43,2	45,5	39,3	38,1	37,6	34,3		1,3
<i>Táp</i>	44,9	41,7	44,8	46,0	36,6	34,5	25,0		1,1
Győr-Moson-Sopron megye	42,6	43,4	44,1	39,5	38,0	36,1	41,5		1,8
<i>Varsány</i>	42,5	42,2	44,9	38,5	38,6	25,2	23,2		2,8
Nógrád megye	43,5	45,0	45,6	38,6	37,4	28,8	35,4		3,6
<i>Zsombó</i>	45,5	41,5	42,5	48,4	37,7	31,8	39,7		1,9
Csongrád megye	44,1	44,6	45,2	40,5	37,1	30,6	42,4		3,1
<i>Országos</i>	43,4	n. a.	45,7	39,9	n. a.	31,6	38,5		3,0

8b. táblázat (folytatás)
Gazdasági aktivitás nemek szerint (nők)

	Inaktív az összes inaktív százalékában			Inaktív az összes nő százalékában			Eltartott az összes eltartott százalékában			Eltartott az összes nő százalékában		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
<i>Alsópáhok</i>	58,3	60,4	59,7	25,2	31,5	33,2	65,4	61,9	54,4	45,0	31,4	28,7
Zala megye	58,9	61,8	63,1	23,0	29,7	37,3	58,8	55,4	51,5	36,9	32,0	25,7
<i>Nagyrákos</i>	49,4	58,2	62,7	20,4	36,6	46,8	57,4	60,0	46,8	28,2	27,4	18,4
Vas megye	58,4	62,1	62,5	23,4	29,5	35,8	58,1	55,1	51,3	37,4	32,0	25,3
<i>Táp</i>	53,6	56,8	66,8	21,2	29,7	40,6	62,8	61,7	51,7	32,8	33,7	23,9
Győr-Moson-Sopron megye	61,4	62,9	62,9	23,7	29,9	35,7	56,0	53,3	51,2	36,8	31,5	26,4
<i>Varsány</i>	57,7	63,9	60,6	18,8	30,8	43,3	58,9	55,8	56,3	42,6	30,2	28,7
Nógrád megye	56,1	60,4	61,9	23,9	31,9	42,4	59,6	55,0	50,9	37,5	29,9	25,2
<i>Zsombó</i>	59,1	63,4	60,2	20,5	32,7	33,0	56,8	55,3	52,2	31,1	29,1	33,3
Csongrád megye	60,0	62,7	62,3	24,5	31,5	38,9	57,9	54,8	51,7	35,1	30,8	27,4
<i>Országos</i>	60,4	n. a.	62,6	24,1	n. a.	38,7	57,8	n. a.	51,3	36,0	n. a.	26,7

Forrás: KSH 1981a, 1981b, 1981c, 1981d, 1981e, 1982b, 1992a, 1992b, 1992c, 1992d, 1992e, 1992f, 1993c, 2001.

9. táblázat

Aktív keresők/foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak, illetve fizikai-szellemi foglalkozás szerint

	Aktív keresők/foglalkoztatottak összesen			Aktív keresők/foglalkoztatottak a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazatban az összes foglalkoztatott százalékában			Aktív keresők/foglalkoztatottak az iparban, építőiparban az összes foglalkoztatott százalékában		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
<i>Alsópáhok</i>	524	524	526	27,7	13,5	3,6	16,8	18,3	17,9
Zala megye	150 423	135 665	117 614	23,5	16,7	5,5	40,4	39,5	38,9
<i>Nagyrákos</i>	229	158	116	52,8	45,6	8,6	25,3	26,6	50,0
Vas megye	133 237	124 638	114 836	19,7	18,4	5,6	40,5	36,3	45,4
<i>Táp</i>	474	357	290	44,5	40,3	18,6	29,3	26,9	34,8
Győr-Moson-Sopron megye	201 951	189 963	182 903	18,0	14,8	5,8	45,8	40,8	39,5
<i>Vársány</i>	862	820	523	35,6	30,7	11,3	41,8	43,3	47,4
Nógrád megye	109 888	97 874	72 672	14,7	14,0	3,0	51,3	46,8	43,5
<i>Zsombó</i>	1 097	1 027	1 222	61,7	47,3	28,6	19,3	22,6	25,8
Csongrád megye	216 823	190 561	154 174	23,9	19,5	11,8	38,2	36,1	29,2
<i>Országos</i>	5 068 840	n. a.	3 690 269	18,5	n. a.	5,5	42,2	n. a.	32,9

9. táblázat (folytatás)

Aktív keresők/foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak, illetve fizikai-szellemi foglalkozás szerint

	Aktív keresők/foglalkoztatottak a szolgáltatási jellegű ágazatokban az összes foglalkoztatott százalékában			Szellemi foglalkozástiak a foglalkoztatottak százalékában			Fizikai (nem szellemi) foglalkozástiak a foglalkoztatottak százalékában			Önálló foglalkozású, segítő családtag az összes aktív kereső/foglalkoztatott százalékában
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	
<i>Alsópáhok</i>	55,5	68,1	78,5	16,0	19,3	27,0	77,1	80,7	73,0	6,9
Zala megye	36,1	43,8	55,7	26,1	29,7	33,9	67,4	70,3	66,1	6,5
<i>Nagyrákos</i>	21,8	21,5	41,4	11,8	13,3	17,2	69,0	86,7	82,8	19,2
Vas megye	39,8	45,3	49,1	26,6	29,7	32,1	67,8	70,3	67,9	5,5
<i>Táp</i>	26,2	32,8	46,6	16,2	25,2	29,7	66,2	74,8	70,3	17,5
Győr-Moson-Sopron megye	36,3	44,3	54,7	28,8	31,9	35,9	67,6	68,1	64,1	3,6
<i>Vársány</i>	22,6	26,0	41,3	10,1	10,5	20,8	88,2	89,5	79,2	1,7
Nógrád megye	34,0	39,3	53,4	25,4	28,0	33,5	72,7	72,0	66,5	1,9
<i>Zsombó</i>	19,0	30,1	45,6	8,7	18,6	30,0	74,1	81,4	70,0	17,2
Csongrád megye	37,9	44,4	58,9	28,0	31,8	38,2	65,7	68,2	61,8	6,3
<i>Országos</i>	19,4	n. a.	61,6	n. a.	n. a.	40,8	n. a.	n. a.	59,2	n. a.

Forrás: KSH 1981a, 1981b, 1981c, 1981d, 1981e, 1982b, 1992a, 1992b, 1992c, 1992d, 1992e, 1992f, 1993c, 2001.

10. táblázat
Népesség aktivitás/foglalkoztatottság szerint

	Népesség összesen			Aktív keresők/foglalkoztatottak aránya a népesség százalékában			Munkanélküliek aránya a népesség százalékában			Inaktív keresők aránya a népesség százalékában			Eltartottak aránya a népesség százalékában												
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001										
<i>Alsópáhok Zala m.</i>	1 258	1 172	1 313	41,7	44,7	40,1	3,3	22,5	27,4	29,1	35,9	26,6	27,6	317 298	306 398	297 404	47,4	44,3	39,5	20,2	24,9	30,9	32,4	30,0	26,1
<i>Nagyrákos Vas m.</i>	415	349	316	55,2	45,3	36,7	6,3	20,5	31,5	37,3	24,3	22,9	19,6	285 498	275 944	268 362	46,7	45,2	42,8	20,4	24,4	29,7	32,9	29,7	25,6
<i>Táp Győr-Moson-Sopron m.</i>	899	792	709	52,7	45,1	40,9	2,3	20,4	26,9	32,3	26,9	28,0	24,5	429 141	424 439	434 706	47,1	44,8	42,1	19,6	24,3	29,2	33,4	30,2	26,5
<i>Varsány Nógrád m.</i>	1 860	1 761	1 774	46,3	46,6	29,5	6,3	16,7	24,5	37,5	37,0	27,6	26,7	240 251	227 137	220 261	45,7	43,1	33,0	21,9	27,4	35,8	32,3	28,2	25,9
<i>Zsombó Csongrád m.</i>	2 017	2 225	3 233	54,4	46,2	37,8	2,4	17,7	26,2	27,6	27,9	26,7	32,2	456 300	438 842	433 344	47,5	43,4	35,6	21,1	26,3	32,8	31,4	29,3	27,8
<i>Országos</i>	10 709 463	10 374 823	10 198 315	47,3	n. a.	36,2	4,1	20,6	n. a.	32,4	32,1	n. a.	27,3												

Forrás: KSH 1981a, 1981b, 1981c, 1981d, 1981e, 1982b, 1992a, 1992b, 1992c, 1992d, 1992e, 1992f, 1993c, 2001.

11. táblázat
Helyben dolgozó lakónépesség, helyben foglalkoztatottak és eljárók megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2001-ben

Helyben dolgozó lakónépesség, eljárók és helyben foglalkoztatottak megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint	Helyben dolgozó lakónépesség %-ában			Helyben foglalkoztatottak %-ában			Eljárók %-ában		
	Mezőgazdaságban foglalkoztatott	Iparban, építőiparban foglalkoztatott	Szolgáltatásban foglalkoztatott	Mezőgazdaságban foglalkoztatott	Iparban, építőiparban foglalkoztatott	Szolgáltatásban foglalkoztatott	Mezőgazdaságban foglalkoztatott	Iparban, építőiparban foglalkoztatott	Szolgáltatásban foglalkoztatott
<i>Alsópáhok Keszthelyi Kt. Zala megye</i>	10	8	82	1	22	77	8	10	82
<i>Nagyrákos Őrszentpéteri Kt. Vas megye</i>	18	14	68	6	61	33	17	17	67
<i>Táp Téti Kt. Győr-Moson-Sopron megye</i>	51	1	48	3	51	46	57	1	41
<i>Varsány Szécsényi Kt. Nógrád megye</i>	18	25	57	4	56	41	16	34	50
<i>Zsombó Szegedi Kt. Csongrád megye</i>	6	34	60	5	51	45	6	39	55
	18	18	65	9	61	31	18	16	66
	4	39	57	3	57	40	4	49	47
	4	33	63	2	57	40	3	39	57
	51	16	33	3	37	60	44	21	35
	6	25	69	5	39	57	6	27	67
	13	26	61	6	41	52	12	28	59

Forrás: KSH 2001.

12. táblázat

		Alsópáhok	Zala megye	Nagyrákos	Vas megye
Helyben lakó aktív kereső/foglalkoztatott	1980	524	150 423	229	133 237
	1990	517	135 671	157	124 613
	2001	526	117 614	116	114 846
Lakóhelyén dolgozó	1980	217	102 192	66	93 932
	1990	125	92 771	24	86 732
	2001	148	75 954	28	72 263
Lakóhelyén dolgozó a helyben lakó aktív kereső/foglalkoztatott százalékában	1980	41,4	67,9	28,8	70,5
	1990	24,2	68,4	15,3	69,6
	2001	28,1	64,6	24,1	62,9
Helyben dolgozó	1980	315	151 354	70	131 879
	1990	226	136 621	28	123 535
	2001	267	110 990	30	109 787
Helyben dolgozó a helyben lakó aktív kereső/foglalkoztatott százalékában	1980	60,1	100,6	30,6	99,0
	1990	43,7	100,7	17,8	99,1
	2001	50,8	94,4	25,9	95,6
Eljáró a helyben lakó aktív kereső/foglalkoztatott százalékában	1980	58,6	32,1	71,2	29,5
	1990	75,8	31,6	84,7	30,4
	2001	71,9	35,4	75,9	37,1
Kistérségen belül eljáró az összes eljáró százalékában	2001	82,3	62,8	56,8	53,1
Megyén belül eljáró az összes eljáró százalékában	1980	98,7	94,0	90,2	92,0
	1990	98,2	94,8	87,2	93,0
	2001	83,3	77,5	70,5	80,0

Forrás: KSH 1983, 1994, 2001.

Ingázási adatok 1980, 1990, 2001

Táp	Győr-Moson-Sopron megye	Varsány	Nógrád megye	Zsombó	Csongrád megye
474	201 951	862	109 888	1097	216 823
348	190 179	827	97 906	1019	190 571
290	182 903	523	72 672	1222	154 174
261	150 009	348	62 929	724	186 808
162	139 413	284	57 759	555	162 020
95	119 525	160	41 418	646	123 243
55,1	74,3	40,4	57,3	66,0	86,2
46,6	73,3	34,3	59,0	54,5	85,0
32,8	65,3	30,6	57,0	52,9	79,9
325	203 289	462	99 939	812	218 154
230	189 894	388	88 816	665	191 483
138	174 891	185	60 548	787	149 288
68,6	100,7	53,6	90,9	74,0	100,6
66,1	99,9	46,9	90,7	65,3	100,5
47,6	95,6	35,4	83,3	64,4	96,8
44,9	25,7	59,6	42,7	34,0	13,8
53,4	26,7	65,7	41,0	45,5	15,0
67,2	34,7	69,4	43,0	47,1	20,1
6,2	53,5	50,7	37,2	85,8	49,7
95,8	94,2	71,6	74,1	98,7	91,5
88,7	94,1	70,5	72,4	98,3	92,9
91,3	77,7	64,7	57,4	87,0	76,1

14. táblázat

Lakóhelyen dolgozók, eljárók, helyben foglalkoztatottak megoszlása iskolai végzettség szerint

Lakóhelyen dolgozó, eljáró, helyben foglalkoztatott iskolázottsági adatai	Középfokú/érettségivel alacsonyabb végzettségű			Legalább középfokú végzettségű/érettségivel rendelkező			Középfokú/nál/érettségivel alacsonyabb végzettségű			Legalább középfokú végzettségű/érettségivel rendelkező		
	lakóhelyen dolgozó százalékában									naponta ingázó/más településre eljáró százalékában		
	1990	2001	1990	2001	1990	2001	1990	2001	1990	2001	1990	2001
<i>Alsópáhok</i>	38	60	62	40	40	46	66	54	34			
Keszthelyi Kistérség	–	47	–	53	–	–	57	–	43			
Zala megye	38	51	62	49	44	44	64	56	36			
<i>Nagyrákos</i>	75	57	25	43	57	78	43	22				
Óriszentpéteri Kistérség	–	63	–	37	–	–	67	–	33			
Vas megye	36	51	64	49	41	63	59	37				
<i>Táp</i>	48	56	52	44	40	69	60	31				
Téti Kistérség	–	62	–	38	–	–	69	–	31			
Győr-Moson-Sopron megye	35	49	65	51	38	62	62	38				
<i>Yársány</i>	54	60	46	40	60	76	40	24				
Szécsényi Kistérség	–	56	–	44	–	–	66	–	34			
Nógrád megye	40	49	60	51	47	63	53	37				
<i>Zsombó</i>	60	63	40	37	41	48	59	52				
Szegedi Kistérség	–	41	–	59	–	–	49	–	51			
Csongrád megye	39	49	61	51	43	55	57	45				

14. táblázat (folytatás)

Lakóhelyen dolgozók, eljárók, helyben foglalkoztatottak megoszlása iskolai végzettség szerint

Lakóhelyen dolgozó, eljáró, helyben foglalkoztatott	Érettségivel alacsonyabb végzettségű			Szakmai oklevéllel rendelkező			Legalább középfokú érettségivel rendelkező			Főiskolai, egyetemi diplomával rendelkező			Vezető, értelmiségi foglalkozású			Egyéb szellemi foglalkozású		
	helyben foglalkoztatott százalékában																	
	2001																	
<i>Alsópáhok</i>	56	33	28	33	16	17	14											
Keszthelyi Kistérség	50	30	33	30	17	18	19											
Zala megye	54	32	31	32	15	17	18											
<i>Nagyrákos</i>	60	33	30	33	10	17	7											
Óriszentpéteri Kistérség	64	32	27	32	9	12	10											
Vas megye	55	32	31	32	14	15	17											
<i>Táp</i>	58	37	24	37	18	20	14											
Téti Kistérség	62	35	25	35	13	17	11											
Győr-Moson-Sopron megye	53	32	32	32	16	17	19											
<i>Yársány</i>	57	31	28	31	16	18	14											
Szécsényi Kistérség	60	29	29	29	10	14	14											
Nógrád megye	52	29	33	29	15	17	19											
<i>Zsombó</i>	62	33	27	33	11	12	9											
Szegedi Kistérség	43	27	34	27	23	23	22											
Csongrád megye	50	30	31	30	18	19	19											

Forrás: KSH 1994, 2001.

15. táblázat
Vállalkozói intenzitás és társas vállalkozások aránya

	Lakónépesség		Működő vállalkozás összesen		Vállalkozói intenzitás (1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma)		Ebből						Társas vállalkozások aránya működő vállalkozások %-ában			
	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003	1996	2003
<i>Alsópáhok</i>	1 338	1 285	109	113	81	88	7	10	0,9	28	32	28	32	63	58	42
Zala megye	299 252	296 705	21 665	25 813	72	87	10	14	0,6	13	18	0,6	13	74	63	37
<i>Nagyrákos</i>	292	309	11	15	38	49	0	0	0,0	9	20	0,0	9	91	73	27
Vas megye	270 386	266 342	15 375	20 374	57	76	13	17	0,9	9	15	0,7	9	75	64	36
<i>Táp Győr-Moson-Sopron m.</i>	706	722	42	46	59	64	5	13	2,4	5	7	2,2	5	88	76	24
Sopron m.	425 470	440 138	29 911	39 940	70	91	13	16	0,8	12	16	0,9	12	72	62	38
<i>Varsány</i>	1 785	1 747	63	74	35	42	5	12	3,2	8	14	1,4	8	84	73	27
Nógrád m.	220 828	218 128	10 098	13 103	46	60	11	12	1,3	12	16	0,8	12	74	67	33
<i>Zsombó</i>	2 939	3 441	178	301	61	87	11	17	0,6	16	19	1,7	16	72	63	37
Csongrád m.	424 614	425 785	31 092	35 303	73	83	11	14	0,7	17	18	0,9	17	70	63	37

Forrás: KSH 1997b, 1997c, 1997d, 1997e, 1997f, 2004a, 2004b, 2004c, 2004d, 2004e.

16. táblázat
Társas vállalkozások ágazatok szerint

Társas vállalkozások ágazatok szerint	Alsópáhok	Táp	Nagyrákos	Varsány	Zsombó
Társas vállalkozás száma	49	9	3	21	104
Mezőgazdaság, vadgazdaság, erdőgazdaság, halgazdaság	5	3	–	4	4
Bányászat	1	–	–	–	–
Feldolgozóipar	4	–	1	1	13
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	–	–	–	–	1
Építőipar	5	–	–	4	6
Kereskedelem, javítás	11	2	1	8	39
Szálláshely, szolgáltatás, vendéglátás	11	1	–	–	6
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	1	–	–	1	6
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	9	1	1	2	24
Oktatás, egészségügy, szociális ellátás	1	1	–	1	2
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	1	1	–	–	3

Forrás: CÉG-KÓD-TÁR 2003

17. táblázat
Társas vállalkozások foglalkoztatottak létszáma szerint

	Társas vállalkozás száma (db)	Ismeretlen	%							
			0 fő	1 fő	2 fő	3-4 fő	5-9 fő	10-19 fő	20-49 fő	50-99 fő
Alsópáhok	49	4	31	29	14	12	4	4	–	2
Nagyrákos	3	–	33	–	–	67	–	–	–	–
Táp	9	–	33	11	22	11	–	11	–	11
Varsány	21	10	14	24	14	10	24	5	–	–
Zsombó	104	4	20	33	13	13	12	3	2	1

Forrás: CÉG-KÓD-TÁR 2003.

18. táblázat
Földhasználati adatok.
Mezőgazdasági területet és földterületet használók átlagos földterülete

	Alsópáhok	Nagyrákos	Táp	Varsány	Zsombó
Mezőgazdasági terület (ha)	589,03	140,84	2954,81	1045,56	1796,85
Mezőgazdasági területet használók száma	253	83	184	383	638
Mezőgazdasági területet használók átlagos területe (ha)	2,3	1,7	16,1	2,7	2,8
Használt földterület (ha)	925,3	1028,06	3088,65	1762,17	1942,11
Földterületet használók száma	254	84	184	386	642
Földterületet használók átlagos területe (ha)	3,6	12,2	16,8	4,6	3,0

Forrás: ÁMÖ 2000

19. táblázat
Földhasználati adatok 2.
Mezőgazdasági területek és erdők aránya

	Alsópáhok	Nagyrákos	Táp	Varsány	Zsombó
Termőterület (ha)	888,8	1015,0	3032,6	1729,1	1861,6
Mezőgazdasági terület (ha)	589,0	140,8	2954,8	1045,6	1796,9
Mezőgazdasági terület a termőterület százalékában	66	14	97	60	97
Erdő (ha)	298,4	874,2	77,6	683,0	60,3
Erdő a termőterület százalékában	34	86	3	40	3
Gazdaságméretet el nem érők termőterülete	7,61	1,49	2,98	6,03	75,51
Gazdaságméretet el nem érők termőterülete a mezőgazdasági terület százalékában	1,3	1,1	0,1	0,6	4,2

Forrás: ÁMÖ 2000.

20. táblázat. Földhasználati adatok 3.

	Külnöböző mezőgazdasági hasznosítási területek az összes mezőgazdasági hasznosított terület százalékában	hasznosított terület (ha)	Szántó és szanóként használt kert az összes mezőgazdasági terület százalékában	Szántó használatok átlagos területe	Konyhakert összes mezőgazdasági terület	Konyhakert használatok átlagos területe	Réteket használt terület összes mezőgazdasági terület százalékában	Réti használatok átlagos területe
Csongrád megye	Zsombó Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen Tápi Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen Fársány Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen Nagyvárosok Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen Alsópályák Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen	2,8 4,4 502,6 2,7 5,4 16,1 6,0 544,7 2,8 6,8 2,7 2,8 539,5 1,4 2,7 1,7 5,2 621,1 2,0 5,5 2,3 3,5 418,2 1,7 3,8	69 83 87 81 85 96 90 93 88 89 94 76 85 66 74 60 89 92 83 88 73 78 81 75 77	2,4 5,0 454,8 3,0 6,3 17,1 7,0 529,1 3,2 7,7 2,9 2,9 564,7 1,3 2,8 1,6 6,5 595,2 2,3 7,3 2,2 3,2 383,9 1,5 3,6	0,09 0,07 - 0,07 0,07 0,09 0,06 0,37 0,06 0,06 0,02 0,05 - 0,05 0,05 0,04 0,04 - 0,04 0,04 0,07 0,03 0,40 0,03 0,03	7,4 3,5 3,3 3,6 3,6 2,8 4,8 4,3 72,5 6,2 2,3 2,3 0,1 2,9 108,7 4,8 5,1 6,0 36,1 5,8 3,4 9,8 6,2 16,7 12,7 119,9 12,6 12,4	1,99 1,06 - 1,74 0,73 0,50 0,77 0,00 1,65 0,69 0,64 1,53 - 3,00 1,46 1,80 0,66 - 1,75 0,61 1,94 0,69 0,00 1,42 0,65	1,5 2,5 66,0 1,6 3,9 4,8 4,3 72,5 6,2 2,3 2,3 0,1 2,9 108,7 4,8 5,1 6,0 36,1 5,8 3,4 9,8 6,2 16,7 12,7 119,9 12,6 12,4

	Legelő az összes mezőgazdasági terület százalékában	Legelő használatok átlagos területe	Üvegház és főtá terület az összes mezőgazdasági terület százalékában	Üvegház és főtá használatok átlagos területe	Szőlő területe az összes mezőgazdasági terület százalékában	Szőlő területek átlagos területe	Gyümölcsös területek az összes mezőgazdasági terület százalékában	Gyümölcsös területek átlagos területe
Csongrád megye	Zsombó Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen Tápi Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen Fársány Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen	3,7 9,5 9,3 9,7 9,0 0,1 1,9 2,0 1,7 2,2 5,0 15,0 8,2 21,6 15,5	1,5 4,1 132,6 2,6 5,7 0,9 5,1 55,2 2,3 1,2 2,3 8,0 6,0 7,8	0,54 0,38 0,06 0,59 0,29 0,00 0,01 0,00 0,02 0,01 - 0,00 - 0,01 0,01	0,10 0,14 1,45 0,13 0,15 0,07 0,01 0,46 0,01 0,01 - 0,01 - 0,01 0,01	0,5 0,5 53,7 0,4 0,5 0,1 0,2 23,8 0,2 0,2 0,2 0,1 2,6 2,8 0,1	11,9 1,5 0,2 2,4 1,0 0,1 0,5 0,2 0,9 0,5 0,8 1,8 0,7 2,8 1,8	0,9 0,9 14,0 0,8 0,6 0,1 0,2 15,0 0,2 0,2 0,2 0,0 0,2 99,1 0,2 0,2
Győr-Moson-Sopron m.	Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen	1,9 2,0 1,7 2,2	5,1 55,2 2,3 1,2	0,01 0,00 0,02 0,01	0,01 0,46 0,01 0,01	0,2 0,2 1,2 0,9	0,5 0,2 0,9 0,5	0,2 0,2 0,2 0,2
Nógrád megye	Fársány Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen	5,0 15,0 8,2 21,6 15,5	2,3 8,0 6,0 7,8	- 0,00 - 0,01 0,01	- 0,01 - 0,01 0,01	- 0,1 2,6 2,8 0,1	0,8 1,8 0,7 2,8	0,0 0,2 99,1 0,2 0,2
Vas megye	Nagyvárosok Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen	- 3,3 3,6 2,8 3,5 5,3 5,2 5,0 5,5 6,0	- 6,7 82,2 2,3 7,5 5,2 6,1 106,6 3,2 7,6	- 0,00 0,00 0,01 0,01 0,09 0,01 0,00 0,00 0,02 0,01	- 0,00 0,04 0,00 0,00 0,13 0,00 0,02 0,00 0,00 0,00	- 0,1 28,2 0,1 0,1 0,1 0,1 4,1 0,1 0,1 0,1	1,5 0,8 0,3 1,5 0,8 1,0 1,1 0,9 1,3 1,7	0,0 0,2 24,2 0,2 0,2 0,1 0,2 34,3 0,1 0,3
Zala megye	Alsópályák Községek összesen Gazdasági szervezet Egyéni gazdaság Megye összesen	5,2 2,8 2,8 1,4 2,7 1,7 5,2 6,0	89 76 85 66 74 60 89 92	7,7 2,9 2,9 1,3 2,8 1,6 6,5 595,2	0,06 0,06 0,02 0,05 0,05 0,04 0,04 -	0,1 2,9 2,9 1,3 2,8 1,6 6,5 595,2	0,0 0,05 0,05 0,04 0,04 0,04 0,04 -	0,1 2,9 2,9 1,3 2,8 1,6 6,5 595,2

21. táblázat
Állattartó gazdaságok 1.

Állattartó gazdaságok száma és aránya az összes gazdaság százalékában	Gazdaságok száma összesen	Ebből egyéni gazdaság	Állattartó gazdaságok száma	Állattartó gazdaságok az összes gazdaság százalékában
<i>Alsópáhok</i>	254	253	168	66
Zala megye	38 013	37 647	28 199	74
<i>Nagyrákos</i>	84	84	67	80
Vas megye	28 391	28 076	20 795	73
<i>Táp</i>	184	182	169	92
Győr-Moson-Sopron megye	35 475	35 083	25 935	73
<i>Varsány</i>	387	384	347	90
Nógrád megye	26 634	26 479	20 599	77
<i>Zsombó</i>	643	641	455	71
Csongrád megye	51 819	51 400	40 027	77

Forrás: AMÖ 2000.

22. táblázat
Állattartó gazdaságok 2.

Állatállomány aránya fajta szerint	Szarvasmarha		
	tartó gazdaságok		
	aránya a gazdaságok százalékában	aránya az állattartó gazdaságok százalékában	átlag állatállomány
<i>Alsópáhok</i>	2,4	3,6	5,5
Községek összesen	4,6	5,8	15,3
Gazdasági szervezet	13,9	47,0	476,7
Egyéni gazdaság	4,5	5,6	4,6
Zala megye	4,2	5,6	16,1
<i>Nagyrákos</i>	17,9	22,4	3,5
Községek összesen	7,9	10,0	15,5
Gazdasági szervezet	25,0	69,1	406,1
Egyéni gazdaság	7,8	9,7	4,9
Vas megye	6,9	9,4	20,6
<i>Táp</i>	2,7	3,0	5,0
Községek összesen	8,4	10,8	19,0
Gazdasági szervezet	21,1	55,6	553,0
Egyéni gazdaság	8,3	10,6	6,8
Győr-Moson-Sopron m.	7,9	10,8	21,5
<i>Varsány</i>	5,4	6,1	8,2
Községek összesen	2,9	3,6	15,7
Gazdasági szervezet	15,6	63,3	333
Egyéni gazdaság	2,8	3,5	5,9
Nógrád megye	2,8	3,6	15,3
<i>Zsombó</i>	4,7	6,6	5,6
Községek összesen	8,5	10,5	9,3
Gazdasági szervezet	12,8	42,6	570,9
Egyéni gazdaság	8,5	10,4	4,8
Csongrád megye	7,7	10,0	12,7

22. táblázat (folytatás 1.)
Állattartó gazdaságok 2.

Állatállomány aránya fajta szerint	Sertés		
	tartó gazdaságok		átlag állatállomány
	aránya a gazdaságok százalékában	aránya az állattartó gazdaságok százalékában	
<i>Alsópáhok</i>	17,7	26,8	4,2
Községek összesen	39,2	49,5	7,0
Gazdasági szervezet	13,9	47,0	476,7
Egyéni gazdaság	39,5	49,6	3,7
Zala megye	35,5	47,9	8,5
<i>Nagyrákos</i>	65,5	82,1	2,2
Községek összesen	52,3	65,9	5,2
Gazdasági szervezet	7,4	20,6	551,4
Egyéni gazdaság	52,7	66,1	4,5
Vas megye	47,3	64,5	5,9
<i>Táp</i>	57,6	62,7	22,5
Községek összesen	44,5	56,9	15,2
Gazdasági szervezet	14,9	39,4	1739,8
Egyéni gazdaság	44,7	57,0	10,0
Győr-Moson-Sopron m.	40,9	55,9	16,0
<i>Varsány</i>	73,9	82,4	2,4
Községek összesen	50,3	62,1	2,9
Gazdasági szervezet	3,3	13,3	2153
Egyéni gazdaság	50,5	62,2	2,2
Nógrád megye	47,4	61,2	3,5
<i>Zsombó</i>	50,5	71,4	7,0
Községek összesen	65,8	81,1	9,4
Gazdasági szervezet	9,0	29,8	2667,1
Egyéni gazdaság	66,1	81,2	7,5
Csongrád megye	61,4	79,5	12,9

22. táblázat (folytatás 2.)
Állattartó gazdaságok 2.

Állatállomány aránya fajta szerint	Ló		
	tartó gazdaságok		átlag állatállomány
	aránya a gazdaságok százalékában	aránya az állattartó gazdaságok százalékában	
<i>Alsópáhok</i>	2,0	3,0	2,2
Községek összesen	2,2	2,8	3,0
Gazdasági szervezet	6,7	22,7	32,3
Egyéni gazdaság	2,2	2,7	2,3
Zala megye	2,3	3,1	2,9
<i>Nagyrákos</i>	6,0	7,5	1,2
Községek összesen	3,6	4,5	2,1
Gazdasági szervezet	9,6	26,5	7,1
Egyéni gazdaság	3,6	4,5	2,0
Vas megye	3,3	4,5	2,2
<i>Táp</i>	4,3	4,7	2,6
Községek összesen	4,6	6,0	2,2
Gazdasági szervezet	12,3	32,3	6,3
Egyéni gazdaság	4,6	5,8	2,1
Győr-Moson-Sopron m.	4,5	6,1	2,2
<i>Varsány</i>	2,8	3,2	2,0
Községek összesen	1,6	2,0	2,2
Gazdasági szervezet	5,7	23,3	4,3
Egyéni gazdaság	1,6	2,0	2,2
Nógrád megye	1,7	2,2	2,2
<i>Zsombó</i>	3,3	4,6	2,4
Községek összesen	4,8	5,9	2,0
Gazdasági szervezet	10,3	34,0	11,2
Egyéni gazdaság	4,7	5,8	1,9
Csongrád megye	4,4	5,7	2,0

22. táblázat (folytatás 3.)
Állattartó gazdaságok 2.

Állatállomány aránya fajta szerint	Juh		
	tartó gazdaságok		átlag állatállomány
	aránya a gazdaságok százalékában	aránya az állattartó gazdaságok százalékában	
<i>Alsópáhok</i>	0,4	0,6	4,0
Községek összesen	0,8	1,0	45,8
Gazdasági szervezet	0,9	3,0	69,5
Egyéni gazdaság	0,8	1,0	45,6
Zala megye	0,7	0,9	43,2
<i>Nagyrákos</i>	–	–	–
Községek összesen	0,6	0,7	38,4
Gazdasági szervezet	1,1	2,9	1085,5
Egyéni gazdaság	0,6	0,7	21,9
Vas megye	0,5	0,7	38,4
<i>Táp</i>	2,7	3,0	6,0
Községek összesen	0,9	1,1	24,5
Gazdasági szervezet	0,8	2,0	828,5
Egyéni gazdaság	0,9	1,1	18,3
Győr-Moson-Sopron m.	0,9	1,2	29,3
<i>Varsány</i>	0,3	0,3	1
Községek összesen	1,7	2,1	37
Gazdasági szervezet	3,3	13,3	630
Egyéni gazdaság	1,7	2,1	31
Nógrád megye	2,2	1,6	2,1
<i>Zsombó</i>	2,0	18,4	4,4
Községek összesen	6,0	2202,3	17,4
Gazdasági szervezet	6,4	33,2	364,2
Egyéni gazdaság	6,0	2182,7	15,4
Csongrád megye	5,2	3477,3	20,6

22. táblázat (folytatás 4.)
Állattartó gazdaságok 2.

Állatállomány aránya fajta szerint	Tyúkféle		
	tartó gazdaságok		átlag állatállomány
	aránya a gazdaságok százalékában	aránya az állattartó gazdaságok százalékában	
<i>Alsópáhok</i>	60,6	91,7	184,3
Községek összesen	73,6	92,9	60,2
Gazdasági szervezet	4,9	16,7	19754,5
Egyéni gazdaság	74,1	93,1	50,4
Zala megye	68,1	91,8	76,7
<i>Nagyrákos</i>	76,2	95,5	19,9
Községek összesen	67,0	84,3	88,5
Gazdasági szervezet	3,2	8,8	52197,5
Egyéni gazdaság	67,5	84,6	67,7
Vas megye	60,3	82,3	112,8
<i>Táp</i>	88,6	96,4	564,2
Községek összesen	65,2	83,5	76,7
Gazdasági szervezet	4,2	11,1	51266,5
Egyéni gazdaság	65,7	83,8	47,3
Győr-Moson-Sopron m.	60,1	82,2	104,0
<i>Varsány</i>	76,2	85,0	22,9
Községek összesen	68,8	85,1	24,0
Gazdasági szervezet	1,6	6,7	42655
Egyéni gazdaság	69,2	85,2	18,4
Nógrád megye	64,7	83,6	23,4
<i>Zsombó</i>	55,4	78,2	69,9
Községek összesen	63,5	78,3	62,7
Gazdasági szervezet	3,2	10,6	22154,2
Egyéni gazdaság	63,8	78,5	56,8
Csongrád megye	58,7	76,0	58,6

Forrás: ÁMÖ 2000.

IRODALOM

BALOGH Balázs

- 1995 Egy kislétföldi falu gazdálkodásának változásai 1920-tól napjainkig. In: KOVÁCS Teréz (szerk.): *A mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig. Falukonferencia III.* 173–177. Pécs, MTA RKK
- 2002a *Gazdák és zsellérek. Gazdálkodási stratégiák Tápon.* Budapest, Akadémiai
- 2002b Gazdálkodás Tápon a rendszerváltozás után. In: SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utak és útvesztők a kisüzemi agrárgazdaságban 1990–1999.* 131–143. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ

BODROGI Tibor (szerk)

- 1978 *Varsány. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu társadalomnéprajzához.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportja (Néprajzi Tanulmányok)

HANN, Chris–SÁRKÁNY, Mihály

- 2003 The Great Transformation in Rural Hungary. Property, Life Strategies, and Living Standards. In: HANN, Chris and the 'Property Relations' Group: *The Postsocialist Agrarian Question; property relations and the rural conditions* (Halle Studies in the Anthropology of Europe 1). 117–142. Münster, LIT Verlag, Münster

JÁVOR Kata

- 2002 A nemzedékek és nemek viszonyának alakulása Zsombón két esettanulmány tükrében. In: SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utak és útvesztők a kisüzemi agrárgazdaságban 1990–1999.* 161–169. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ
- 2005 A szabadidő-eltöltés formáinak változása Zsombón. In: SCHWARCZ Gyöngyi–SZARVAS Zsuzsa–SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken.* 307–317. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ

KARDOS Ferenc

- 2005 Kutatás közben: A varsányi cigányok a mezőgazdaságban a 20. század második felében. In: SCHWARCZ Gyöngyi–SZARVAS Zsuzsa–SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken.* 47–59. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ

SÁRKÁNY Mihály

- 2005 Vállalkozók Varsányban: mezőgazdaság és azon túl a nagyvilág. In: SCHWARCZ Gyöngyi–SZARVAS Zsuzsa–SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken.* Budapest. 37–47. MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ

SZABÓ Piroska

- 1998 *A magángazdálkodás visszatérése (Egy őrségi példa).* Népi Kultúra – Népi Társadalom, XIX. 205–216.
- 2001 Régi és új gazdálkodók egy dél-alföldi tanyás településen. In: HÁLA József–SZARVAS Zsuzsa–SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Számadó. Tanulmányok Paládi-Kovács Attila tiszteletére.* 129–137. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet
- 2002 A közös tudás és az egyéni kvalitások motívumai a jelenkori zsombói kisüzemek működtetésében. In: SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utak és útvesztők a kisüzemi agrár-*

gazdaságban 1990–1999. 75–89. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ

- 2005 Életstratégiák Nagyrákoson. In: SCHWARCZ Gyöngyi–SZARVAS Zsuzsa–SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken.* 285–295. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ

SZARVAS Zsuzsa

- 1987 The Village and Tourism. In: PALÁDI-KOVÁCS, Attila–SZARVAS, Zsuzsanna (szerk.): *Village and Town.* The second Finnish-Hungarian Symposium on ethnology. 217–225. Budapest, Hungarian Ethnographical Society
- 1988 *Tárgyak és életmód.* Összefüggések a háztartások eszközkészletének alakulása és az életmódváltozás között. Alsópáhok–Felsőpáhok. Budapest, Magyar Néprajzi Kutatócsoport. (Életmód és tradíció 1.)
- 2004 Milyen messze van Varsánytól Alsópáhok? In: BORSOS Balázs–SZARVAS Zsuzsa–VARGYAS Gábor (szerk.): *Fehéren, feketén. Varsánytól Rititiig. Tanulmányok Sárkány Mihály tiszteletére I.* 479–495. Budapest, L'Harmattan
- 2005 A falu és a turisták. Az alsópáhoki Kolping-szálloda és a helybeliek kapcsolatai. In: SCHWARCZ Gyöngyi–SZARVAS Zsuzsa–SZILÁGYI Miklós (szerk.): *Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken.* 257–265. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet–MTA Társadalomkutató Központ

FORRÁSOK

ÁMÖ 2000 (CD-ROM)

CÉG-KÓD-TÁR 2003 (CD-ROM)

- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1981a) 1980. évi Népszámlálás 6. Csongrád megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1981b) 1980. évi Népszámlálás 8. Győr-Sopron megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1981c) 1980. évi Népszámlálás 12. Nógrád megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1981d) 1980. évi Népszámlálás 18. Vas megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1981e) 1980. évi Népszámlálás 20. Zala megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1981f) 1980. évi Népszámlálás 21. Demográfiai adatok. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1982a) 1980. évi Népszámlálás 26. Háztartás és család adatok II. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1982b) 1980. évi Népszámlálás 29. A községek főbb adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1982c) 1980. évi Népszámlálás 30. A népesség és a lakások adatai a település nagyságcsoporthoz Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1983) 1980. évi Népszámlálás 33. Az aktív keresők munkahelye és lakóhelye. A naponta ingázók adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1984) 1980. évi Népszámlálás 36. Összefoglaló adatok. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.

- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1992a) 1990. évi Népszámlálás 6. Csongrád megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1992b) 1990. évi Népszámlálás 8. Győr-Moson-Sopron megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1992c) 1990. évi Népszámlálás 12. Nógrád megye adatai. Budapest Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1992d) 1990. évi Népszámlálás 18. Vas megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1992e) 1990. évi Népszámlálás 20. Zala megye adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1993a) 1990. évi Népszámlálás 24. A háztartások és a családok adatai Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1993b) 1990. évi Népszámlálás 26. A lakások adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1993c) 1990. évi Népszámlálás 27. Demográfiai adatok I. kötet. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1993d) 1990. évi Népszámlálás 34. Anyanyelv, nemzetiség településenként 1980, 1990. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1994) 1990. évi Népszámlálás 39. Az aktív keresők munkahelye és lakóhelye. (Ingázási adatok) Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (1997a) Magyarország településeinek vallási adatai (1880–1949) I–II. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- KSH Csongrád Megyei Igazgatósága (1997b) Csongrád megye statisztikai évkönyve 1996 Szeged, KSH Csongrád Megyei Igazgatósága.
- KSH Győr-Moson-Sopron Megyei Igazgatósága (1997c) Győr-Moson-Sopron megye statisztikai évkönyve 1996. Győr, KSH Győr-Moson-Sopron Megyei Igazgatósága.
- KSH Nógrád Megyei Igazgatósága (1997d) Nógrád megye statisztikai évkönyve 1996. Salgótarján, KSH Nógrád Megyei Igazgatósága.
- KSH Vas Megyei Igazgatósága (1997e) Vas megye statisztikai évkönyve 1996. Szombathely, KSH Vas Megyei Igazgatósága.
- KSH Zala Megyei Igazgatósága (1997f) Zala megye statisztikai évkönyve 1996. Zalaegerszeg, KSH Zala Megyei Igazgatósága.
- KSH Csongrád Megyei Igazgatósága (2004a) Csongrád megye statisztikai évkönyve 2003. Szeged, KSH Csongrád Megyei Igazgatósága.
- KSH Győr-Moson-Sopron Megyei Igazgatósága (2004b) Győr-Moson-Sopron megye statisztikai évkönyve 2003. Győr, KSH Győr-Moson-Sopron Megyei Igazgatósága.
- KSH Nógrád Megyei Igazgatósága (2004c) Nógrád megye statisztikai évkönyve 2003. Salgótarján, KSH Nógrád Megyei Igazgatósága.
- KSH Vas Megyei Igazgatósága (2004d) Vas megye statisztikai évkönyve 2003. Szombathely, KSH Vas Megyei Igazgatósága.
- KSH Zala Megyei Igazgatósága (2004e) Zala megye statisztikai évkönyve 2003. Zalaegerszeg, KSH Zala Megyei Igazgatósága.
- Népszámlálás (2001) Központi Statisztikai Hivatal (CD-ROM)

GYÖNGYI SCHWARCZ

SOCIAL ANTHROPOLOGY AND THE NUMBERS.
STATISTICS DATA OF FIVE VILLAGES

(Alsópáhok, Nagyrákos, Táp, Varsány, Zsombó)

The paper aims to analyse the statistical data of five villages, which are well known in Hungarian social anthropological studies, and to compare the main economic and social procedures shown by data to the social anthropological/scientific knowledge referring to these villages. Social anthropological studies have been prosecuted for several decades in these villages, therefore a series of demographic, employment and economic data were analysed. The author's primary intention with this article is not to contribute to a deeper understanding of the social structures within the five villages, but rather, to grasp those external characteristics of the settlements that make comparison possible.